

Neorõõrad noõrsika õhõmas

Nõ 13
1 9 3 4
30 senti

Õhõitse Õõh

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegev toimetaja kapten A. Treufeldt, telefon ametis 451-89, kodus 466-60.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: ä üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sismised 60 kr.

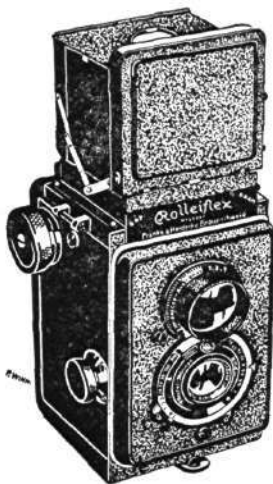

Nr. 13

1934

SISUKORD:

- J. A.:* Versailles' rahu.
O. K.: Vene sõjaväe ülemjuhataste küsimus enne maailmasõda ja ülemjuhataja suurvürst Nikolai Nikolajevitš.
E. M.: Veel kaitseliidu mundri reformist.
— Kolme maleva võistlus.
N. Mirt, relvatehnik: Väärnähtusi relva-
hoolekande alal.
O. K.: Pealikute Palermo laagrist.
— Meie tegelasi.
J. T.: Noorte kotkaste III üleriiklik
õppelaager.
J. A.: Mees, kes võitis maailmasõja.

Suurim ja täielikem fotoladu ja foto-laboratoorium

Aug. Tanseri

Tel. 430-98

Vene 7, Tallinn

Haitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 13

Tallinnas, laupäeval, 14. juulil 1934

X aastakäik

Versailles' rahu

28. juunil 1919. a., s. t. 15 aastat tagasi, kirjutati Versailles's alla rahulepingule, mis tegi lõpu suurimale inimelude, aineliste ja vaimsete varade hävitamisele

Ameerika Ühendriikide president
WOODROW WILSON, 14 punkti autor

inimkonna ajaloo ning pani aluse uuele ajastule läbikäimises vanade ja uute riikide vahel nii Euroopas kui kogu maailmaski.

Kuid selle rahu saavutamine oli dramaatiline, täis võitlust ja kirge, nõnda et rahusepad ise kahtlesid ta teostamises.

Kui Saksa valitsus 9. oktoobril 1918. a. pöördus Ameerika Ühendriikide presidendi Woodrow Wilsoni poole palvega võtta endale vahemehe ülesanded vaherahu sõlmimiseks, jäi hetkeks seisma kogu maailma süda: lõppeks ometi tuleb rahu ja elu läheb normaalsesse roobastesse! Januneti rahu... Aga peagi tekkis kahtlusi: Kas on siiski võimalik, et Saksamaa tahab rahu?!

Kuid järgnenud nootide vahetus Saksa valitsuse ja Ühendriikide vahel ei jätnud mingit kahtlust. Ent samal ajal puhkes ka uus võitlus rahutingimuste, rahu enda pärast. Milleks — küsiti — teha nüüd vaherahu? Kui Saksamaa on lõplikult kurnatud välja, siis tuleb

talle vastata: ei! Siis võib ta hävitada täieliselt või viia vähemalt seisukorrani, kus ta tingimusteta palub rahu. Pariisis kleebiti üles plakatid: „Süütajate, mõrtsukate ja röövijatega ei astuta läbirääkimistesse!“ Inglismaal peeti massilisi koosolekuid, kus suhtuti skeptiliselt Saksa rahusoovidele. Itaalias kõnelesid valitsuse liikmed avalikult vaherahu vastu. Ameerikas kirjutasiid ajalehed: „Anda rahu Saksamaale ja ta liitlasile, see tähendab tuua tsivilisatsioonile tagasi kõik need rahvused, kes koosnevad mõrtsukaist, kurjategijaist, metsloomadest, kes on suutelised sundima haigestuma isegi tiigri, kirikute rüvetajaist, bandiitidest, pettureist, kelmidest, silmakirjateenijaist, vägistajaist, ateistidest, barbaaridest jne.“

Niisugune oli meeolu. Kuid Wilson jäi kõikumatuks. Ta muutis rahutingimused raskemaks, nõudis võimul oleva Saksa valitsuse koosseisu muutmist. Ainult juhtumil, kui sakslased võtavad vastu selle tingimuse, suudaks president panna rahule need alused, mis ta endale on märkinud. Need alused olid võetud kokku kuulsas 14 punktis, milles muude hulgas nähti ette rahuläbirääkimiste ja rahulepingu täieline avalikus ja erakokkulepete vältimine, merede vabadus, ise-

G. CLÉMENCEAU,
Prantsuse peaminister, „võiduisa“

seisva Poola riigi ja Rahvasteliidu loomine. Oma nootides märkis Wilson ka tulevase rahu moraalseid aluseid, mis lühidalt kokkuvõetuna seisid selles, et õiglus, ühtlustamine õigustes ja hea tahe peavad looma rahvaste tulevase rahu.

Kuidas võeti vastu need alused, sellest annab Daani teadusmees Eric Breid, kes põhjalikult on uurinud Versailles' rahu saamislugu, oma teoses plastilise pildi.

29. oktoobri õhtul 1919. aastal kohtas, nagu varem oli lepitud kokku, Qui d'Orsail (Prantsuse välisministeeriumi asukoht) Pariisis mitu riigimeest. Suured inimesed! Nende käes oli maailma tulevik.

Need olid: Clémenceau, jättes õudse mulje väikeste välvivate silmade, tuhakarva näo, rippuvate kulmudega; siis Pichon, Prantsuse välisminister, oma käskija osav ja tark abiline; siis inglased Lloyd George ja Balfour, ameeriklane kolonel House — president Wilsoni esindaja ja usaldusmees, Itaalia välisminister Sonnino.

Läbirääkimisi juhatas Lloyd George temale omasel viisil; ta ei armastanud kunagi kuulata teisi. Peateemaks olid Wilsoni punktid.

— Kas arvate, kolonel, — küsis ta, — et meie, kui lepime ta vaherahu tingimustega, võtame ühes sellega ka ta rahutingimused?

Kolonel House'ile oli see täiesti selge. Ta vastas kõhklemata:

— Ma olen selles veendunud!

Räägiti üht-teist; väga taheti minna mööda vastikuist punktidest. Kuid ka Balfour pidi tunnistama:

— Praegu ei ole me veel seotud. Kuid kui nõustumine vaherahuks, jättes selgitamata meie edaspidise talitamisviisi, siis võivad meie käed osutada seotuks.

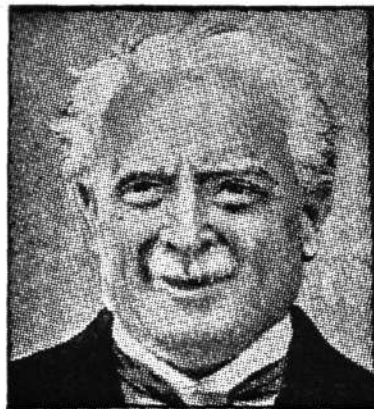
Mindi üle üksikute punktide juure. Clémenceau avaldas rahulolematust esimese punkti kohta:

— Täieline avalikkus! — Kuid House võis teda rahustada. 14. punkti kinnitav avaldamine ei kõrvalda eraläbirääkimisi.

Siis teine punkt: merede vabadus. Lloyd George eitas rahulikult Inglismaa nõusolekut selle punktiga, mille ta oli House'ile annud eineaal.

Liitriikide vägede ülemjuhataja marssal FOCH

Briti peaminister LLOYD GEORGE

Kuid osavõtjad ei teadnud, et ses punktis ei või House'iga naljatada: siin oli tegemist Wilsoni tingimuste peapunktiga.

House tõusis, väga rahulik, väga korrektne, väliselt veel väga sõbralik. Ja kõik juuresolijad mõistsid, et ta sõnad tulevad kõigutamatuina.

— Kui liitlased püsivad kangekaelselt oma vaatekohal, siis on president sunnitud ütlema Saksamaale: „Liitlased ei ole nõus minult esitatud rahutingimustega ja seepärast on läbirääkimised lõpetatud.“ Pärast seda president, omades täielise tegevusvabaduse, võib küsimuse mõelda läbi ja otsustada, kas Ühendriigid jätkavad võitlust põhimõtete eest, mis on nihutatud esile liitlaste poolt.

See mõjus, ja lõppeks lepidi kokku, et kõik juuresolevad isikud formuleerivad selgesti oma seisukohad, et neid kaaluda järgmisel päeval.

Järgmisel hommikul sai House Wilsonilt telegrammi, milles see kindlasti teatas, et ta ei võta osa läbirääkimistest rahu sõlmimiseks, mis ei sisalda merede vabadust, sest „me oleme kohustatud suruma maha mitte ainult Preisi militarismi, vaid militarismi üldse.“ Sedasama võib ütelda ka Rahvasteliidu suhtes, „ilma milleta rahu on võimalik ainult üldise reivastumise juures; säärane olukord on aga talumatu“.

Järgmisel koosolekul võis House esineda veel suurema kindlusega. Lloyd George esitas talle kava, milles liitlased teatasid, et nad on valmis Saksamaaga sõlmima rahu tingimustel, mis vastavad presidendi teadaande kongressil 6. jaanuaril 1918. a. Oli tehtud ainult kaks reservatsiooni. Esimene merede vabaduse kohta, millise küsimuse pidi otsustama rahukongress. Teine käis presidendi teadaande kohta okupeeritud maade vabastamisest, reokupeerimisest ja ülesehitamisest. Siia lisati, et Saksamaa ja ta liitlased peavad tasuma kahjud, mis on tehtud rahulikele elanikele.

House kahtles, kas Clémenceau nõustub Lloyd George'i projektiga, kuna see on teravas vastolus esimese vaadetega. Loomulikult oli ka Clémenceau koostanud pika teadaande. Kuid House asus energiliselt asja juure. Ta teatas, et Sonnino on nähtavasti samuti koostanud teadaande. Aga kui mõeldakse teha nõnda

palju takistusi, siis on president sunnitud andma kongressile Itaalia, Prantsusmaa ja Inglismaa sõjasihtide täpse selgituse, ühtlasi jätma kongressi kanda vastutuse sõja jätkamise eest liitlaste huvides.

Rõhuv vaikus! Lloyd George ja Clémenceau vahetasid tähendusrikkaid pilke. Selle tulemusena loobus Clémenceau edaspidistest seletustest ja mõne minuti jooksul leiti kõige sõbralikum kokkulepe. Kõik küsimused lahendati raskusteta.

Nii võeti vastu vahe- ja lõpliku rahu alused. Võisid alata rahuläbirääkimised. Kohaks, kus neid pidada, valiti Pariis. Asjata panid ameeriklased ja inglased ette Lausanne'i või Genfi. Clémenceau, kurt kõigile manitsustele, kordas kangekaelselt üht ja sama: „Versailles“. Loomulikult tähendas see Pariisi, sest Versailles, väike linnake, ei oleks suutnud mahutada tuhandeid külalisi.

Kuus kuud pärast maailmasõja tegelikku lõppu oli Versailles' rahuleping valmis. Kuid ega leping olnud valminud rahus.

Kongressil tekkis teravaid konflikte, mitte liitlaste ja sakslaste vahel, sest viimaseid ei kutsutud võtma osa läbirääkimistest, vaid liitlaste eneste vahel. Kongress elas üle mitu kriisi ega puudunud palju, et ta oleks nurjunud. Tuli teha kompromisse; pidada pinevaid läbirääkimisi, kuni lõppeks valmis 241-leheküljeline raamat, mida nimetatakse Versailles' rahulepinguks ja mis markeerib sõjasüü küsimust ning haarab nii sõjalisi kui ka majanduslikke tingimusi, mida peavad täitma võidetud Euroopa keskriigid.

Kogu selle aja istus Saksa delegatsioon, eesotsas välisminister krahv Brockdorff-Rantzau, ühes Versailles' hotellis ja ootas kannatamatult tulemust. 7. mail 1919. a. leidiski siis aset liitlaste ja sakslaste ning tema liitlaste ajalooline kohtamine Versailles'i lossi peegelsaalis. Ainult seks, et liitlased võiksid anda vastastele üle rahulepingu. Peaosa mängis sel kohtamisel Clémenceau, „tiiger“, Prantsuse võiduisa. Kui kõik olid kohal, tõusis ta lauast, et pidada lühike kõne. Ta sõnad olid teravad, mõjusid löökidena:

„Ei ole koht ega aeg üleliigseteks sõnadeks. Te näete endi ees akkrediteeritud täisvolinikke kõigi suur- ja väikeriikide poolt, kes on ühinenud, et koos võidelda sõjas, mis neile nii julmalt sunniti peale. On tulnud aeg, millal me peame korraldama oma arved. Te palusite rahu. Me oleme valmis andma teile rahu. Me anname teile üle raamatu, mis sisaldab meie tingimused. Teile jäetakse igasugune võimalus ja vajaline aeg nende tingimuste läbikaalumiseks. Kõik sünnib viisakusega, mis on kultuuriliste rahvaste privileegium.“

Brockdorff-Rantzau vastas, kuid nii taktitult, nagu kinnitab teine Wilsoni' usaldusmehi, Baker, et ta pärastised seletused ei leidnud enam tarvilist vastukaja nende liitlaste hulgas, kes tundsid kaasa Saksamaa alandusele.

Kui sakslased olid lepinguga tutvunud, hakkas nende poolt tulema proteste ülekohtu jne. vastu. Pro-

Saksa delegatsiooni esimees krahv BROCKDORFF-RANTZAU

testeeriti selle vastu, nagu oleks Saksamaa süüdi sõja algamises, ning juhtis tähelepanu sellele, et see, kes kirjutab alla kõnesolevale lepingule, „langetab surmotsuse paljude miljonite saksa meeste, naiste ja laste kohta“.

Liitlased vastasid: „Iga maa peab kannatama. Ei ole mingit põhjust, et Saksamaa, kes on vastutav sõja eest, ei peaks kannatama.“

Siiski tunti, et seistakse probleemi ees: kas rahuleping on õiglane? Kas võtavad sakslased ta vastu? Kui ta võetakse vastu ja kirjutatakse alla, kas on ta teostatav? Sakslased loomulikult toonitasid lepingu teostamatust ja viivitasid. See sundis liitlasi tõsiselt kahtlema lepingu vastuvõtmises sakslaste poolt ning 20. juunil tehti marssal Foch'ile korraldus olla valmis edasimarssimiseks 23. juunil.

Üheteistkümnendal tunnil tegid sakslased veel meeletehtlikke katseid, et muuta lepingut, kuid liitlaste nimel vastas Wilson, et aeg diskussiooniks on möödunud.

23. juunil alistusid sakslased, just enne seda, kui Foch sai anda liiduvägedele käsu edasimarssimiseks, ja 28. juunil 1919. a. kirjutati Versailles'is peegelsaalis alla rahulepingule. See sündis täpselt samas kohas, kus sakslased 1871. aastal dikteerisid prantslasile oma rahulepingu, millele nad rajasid Saksamaa suuruse.

Niikaua kui on püsinud Versailles' rahuleping, niikaua on ka nõutud ta revideerimist, eriti just maailmasõja heitluses allajäänud riikide poolt. Sakslased koguni nõudsid 22. juunil 1919. a., et rahuleping kahe aasta jooksul revideeritaks riikide nõukogus, kuhu kuulub ühesugustel alustel teistega ka Saksamaa. — Kuid olgu selle lepingu ülekohtuga või õiglusega kuidas ka ei oleks, ta viis maksvusele rahvaste enesemääramise õiguse, millele on rajatud ka Eesti iseseisvus. Võib öelda, et niikaua kui see leping püsib, s. t. niikaua kui maailmapoliitika juhtimine on liitriikide käes, on kindlustatud ka meie iseseisvuse alused.

J. A.

Vene sõjaväe ülemjuhatus küsimus enne maailmasõda ja ülemjuhataja suurvürst Nikolai Nikolajevitš

Sissejuhatus.

Käesoleva aasta 28. juunil möödus 20 aastat sündmusest, mis häiris Euroopa suurriike.

Põhjused riikide vahelise poliitilise pinge tekkimiseks ja vahekordade tervavnemiseks kasvasid aastakümnete kestes enne maailmasõda. Oli vaja vaid mõjuvat ettekäändet, mille kaudu otsida väljapääsu selle lahendamisele, ja selleks osutus Austria-Ungari troonipärija Franz-Ferdinandi tapmine Sarajevos. Maailmasõja kõikidest tekkimise põhjustest on kaasajal veel raske saada objektiivset ülevaadet. Ajaloouurijad ei pääse juure kõigile arhiividele, mis võimaldaksid nende igakülgset valgustamist.

Käesoleva kirjutuse eesmärgiks ei ole analüüsida neid põhjusi, mis viisid Euroopa riikide vahelise läbikäimise kriisini ja mille lahendust nähti ainult sõjas, vaid iseloomustada mõnd momenti toleaeegsest Venemaast, kelle võimu alla kuulusime siis ka meie. Sõjaajaloolisi sündmusi analüüsides, nende paremaks hindamiseks, arusaamiseks ja järelduste tegemiseks, peame oma kujutluses tundma olukorda, milles nad arenesid. Ühes sellega on tarviline näha inimesi, juhte, nende füüsilises ja vaimses kujus, keda saatus oli viinud määrama ajaloo käiku.

1. Vene sõjaplaani iseloomustus ja ülemjuhatus küsimus enne maailmasõda.

1914. a. veebruarikuus ilmus ühes Peterburi ajalehes kirjutus pealkirjaga „Venemaa on sõjaks valmis“, mille autoriks peeti toleaeegset sõjaminister Suhomlinovit.

Tegelikult ei olnud asjad kaugeltki nii. Vene-Jaapani sõda ja osalt 1905. a. revolutsioon nõrgendasid vene sõjaväge. Venemaa raske rahaline seisukord ei võimaldanud rahuldada sõjaväe vajadusi. Rahval ei olnud usku Venemaa valitsusse. Rahvas valitses pimedus ja käärimine.

Sõjaväe varustus ja Venemaa sõjatööstuse arengematus võisid sõjale anda ainult kaitse iseloomu oma riigi territooriumil. Sõjaväe transpordi nõrk organisatsioon, puudulik suurüksuse varustus, piiratud laskekoona tagavarad ja juhtide puudulikud koosseisud, kõik need asjaolud kutsusid Venes esile kahtlusi pealetungisõja edus. Sõjaline konventsioon Vene- ja Prantsusmaa vahel oma poliitilises mõttes kandis kaitse iseloomu, aga Saksamaa pealetungil Prantsusmaale nõudis konventsioon venelaste kiiret pealetungi Ida-Preisimaale.

Teiselt poolt Austria-Ungari väljakutsuv poliitika nõudis samuti pealetungisõda, et oma mõju Balkaneil panna maksma. Need asjaolud tegid vene strateegia hapraks; sõjapoliitilised eesmärgid olid suuremad kui seda võimaldas Venemaa sõjaline valmisolek.

Et mitte jääda maha Lääne-Euroopa naabreist, Vene sõjaministerium koostas 1914. a. n.-n. „suure programmi“ oma sõjaliste jõudude kõvendamiseks. Peab märkima, et see programm ainult oma väikeses osas nägi ette organisatsiooni ümberkorraldust ja varustuse täiendamist. Esimesele kohale oli seatud sõjaväe arvuline suurendamine.

Et paremini saada aru vene sõjaplaanist, siis võiks selgituseks märkida neid sõjapoliitilisi eesmärgi, mida sõjaplaani teostamisega taheti saavutada. Vene sõjapoliitiliseks eesmärgiks ei olnud mitte Saksa maaalade vallutamine, vaid Galiitsia, selleks, et oma mõju maksma panna Austria-Ungari üle slaaviriikide püstitamiseks Balkaneil.

Väljavaated Kagu-Euroopas pakkusid ka võimalusi neutraalriikide sõtta tõmbamiseks kaksikmonarhia vastu. Kiiresti saavutatud võit Austria-Ungari üle pidi neid selleks mõjutama. Ühinemine Serbiaga üle Ungari, see eesmärk meelitas. Seda õigustasid veel muudki asjaolud. Austria-Ungari sõjavägi, slaavlasti osadega ja nõrgema suurüksusega, pidi igale ebadele olema väga tundeline. Kõigil neil asjaoludel näis olevat selge, et küsimus, missugune vastane purustada esimesena, oli vene kindralstaabis teoreetiliselt ka selle järele otsustatud.

Praktiliselt olid aga asjaolud teisiti. Vene kindralstaap ei arvestanud õieti oma jõudude enamiku kiiret koondamise võimalust Austria vastu. Eeldused, et pealetungiga Galiitsiasse ja Ungarisse on võimalik juba esimestel sõjanädalatel murda kaksikmonarhia sõjalist vastupanu, olid vähe õigustatud.

Selle kava teostamist takistasid ka teised asjaolud. Venemaa oli seotud Prantsusmaaga ja pidi arvestama mitte ainult oma huve, vaid sõjalise liidu üldeesmärgi. Siin avaldas ka tulevane ülemjuhataja oma prantsuse-sõbralikkust. Suurvürst pooldas võimalikult tugevate jõudude saatmist Saksamaa vastu. Sellega on seletatav ka kahe vene armee pealetung Ida-Preisimaale, mille tagajärjeks oli, et Prantsusmaa aitamise kohustused ja tunded sundisid venelasi kandma suuri ja veriseid kaotusi.

Nii oli vene strateegia teiseks eesmärgiks oma liitlase aitamine. Selle teostamist soodustasid vägede pa-

remad koondamise võimalused Poolamaale, millest hiljem ülemjuhataja haaraski kinni. Selle juures ta põrkas aga rinde juhatajate tahetega vastollu. Ülemjuhatajal puudus enesegi kindel eesmärk ja ta kõikus tahte ja võimaluste vahel. Mida rohkem sakslased avaldasid survet Prantsusmaa vastu, seda rohkem mõjutas see suurvürsti viimase toetamise väljendusele.

Edasi väärleb märkimist asjaolu, et puudus ühine orgaan liidu sõjavägede juhtimiseks. Sõjalise tegevuse üldised alused ja eesmärgid olid küll kindlaks määratud konventsioonis, kuid need võisid olla aluseks tegevuse kokkukõlastamiseks ainult sõja algperioodil. Et vene ja prantsuse sõjaväed tegutsesid teineteisest kaugel sõjateatritel, siis seda enam nõudis see liitlaste sõjaliste tegevuste kokkukõlastamist. Sõja algpäevil andis Vene valitsusele üle Prantsuse valitsuse soove Prantsuse saadik Peterburis. 1915. a. algusest peale loodi telegraafiühendus Šotlandi ja Murmanni vahel, mille tõttu ühendus muutus tihedamaks. Ka liitlaste tegevuste kokkukõlastamiseks sõja kestes peetud sõjalised nõupidamised ei annud kuigi positiivseid tagajärgi. Saksamaa, kasutades oma keskseisukohta kahe vastase vahel ja oma head raudteede võrku, jõudis mitte ainult lüüa tagasi üksikult pealetungivaid vastaseid, vaid neile kordamööda anda ka lööke.

Vene strateegia määravaks faktoriks oli ka raudteede võrk ja raudteede veerev koosseis ning varustus. Seda asjaolu vene kindralstaap arvestas nähtavasti pealiskaudselt.

Vene ülemjuhataja strateegilist juhtimist raskendas kaks peaaegu iseseisvat rinnet. Rinnete ülemjuhatajad olid suure iseseisvusega, seetõttu neile antud ülesanded olid formuleeritud väga laias maastaabis ja ülemjuhataja tegevus operatsioonide käigu mõjutamiseks oli väga piiratud. Seisukorra muutis veel halvemaks see asjaolu, et ülemjuhataja staabiülem kindral Januškevits operatiivses mõttes ei omanud kuigi suurt autoriteeti.

Sõjavägede juhtimise jaotamine kaheks iseseisvaks rindeks oli otsustatud vene sõjaplaanis enne maailmasõda ja seda nähtavasti ülemjuhataja huvides, et vabastada viimane vastutusest, kui ülemjuhataja kohale asuks Nikolai II. Kui aga ülemjuhataja kohale asus suurvürst Nikolai, siis tsaari kadestav ja kahtlustav iseloom suurvürsti suhtes ei lubanud viimasele anda ka rohkem võimu rinnete juhtimisel.

Tsaar Nikolai II oli tuntud kõhkleva ja ebakindla tahtejõuga inimesena. Ta kartis enese üle teiste mõju tekkimist, selle tõttu oli tsaaril kalduvus ilma põhjusteta, tihti isegi kiuste, küsimusi otsustada teisiti kui nõuandjad isikud soovitasid. Et oma tahet rohkem maksma panna, selleks püüdis Nikolai II võimalikult kiiremini kõrvaldada ametist oma isa, Aleksander III, aegsed ministrid ja asendada neid inimestega, kes ei tülitaks ega väsitaks tsaari oma asjalike ettekannetega.

Nikolai II tugevaimaks iseloomujooneks peeti jonnakust, mis põhjenes võib-olla usulis-müstilistele ja „Jumalast antud ja võietud tsaari“ eksimatuse tundeile.

See iseloomuomadus viis tsaari tihti tegudele, mida on raske seletada. Näiteks Nikolai II ja Saksa keisri Wilhelm II kokkusaamisel 11. juulil 1905. a. kirjutas tsaar kaitsesõja lepingule Saksamaaga alla, mis nõudis hiljem Vene välisministeeriumilt palju vaeva selle tühistamiseks.

Samasugune ebaloogiline akt isevalitsuse printsiibi seisukohalt oli 17. oktoobri 1905. a. manifesti allakirjutamine (üleminek konstitutsioonile). Hiljem tunnistas tsaar, et see oli antud 1905. a. revolutsiooniliste sündmuste mõju all, milleks ka tsaari veensid krahv Witte, siseminister Trepov ja suurvürst Nikolai Nikolajevits.

Tsaar varjas leppimatuse tundeid oma „liberaalsete“ vaadetega onu vastu. Neid tundeid aga suurendas suurvürsti kasvav populaarsus. Tsaari haiglane enesearmastus ja kartus oma prestiiži eest hävitasid temas valitseja omadused. Suurt vaenulikkust tundis ka tsaarina suurvürsti vastu, kes nägi viimases „kõrvalkeisrit“. Nende asjaoludega on ehk ka seletatav, et kuni maailmasõja puhkemiseni ei olnud lahendatud vägede ülemjuhataja isiku küsimus. Kõrgemate juhtide nimekirjas, mobilisatsiooni plaanis, oli ülemjuhataja nime kohal tühi koht.

1911. a. vene kindralstaap kavatses korraldada Peterburis sõjamängu kõrgematele juhtidele, mis pidi kujunema vene sõjaplaani ühe variandi läbimängimiseks. Selle mängu korraldamisega loodeti ühtlasi ülemjuhataja isiku küsimuse selgumist. Arvati, et tsaar ometi kord määrab vene tulevase vägede ülemjuhataja. Tsaar jättis aga ülemjuhataja kohused sõjamängus enese kätte, kutsudes enesele abiks sõjaminister Suhomlinovi.

Kuigi sõjamäng ei teostunud (ärajäamise käsk tuli tund aega enne määratud algust, kui kõik mängust osavõtjad olid juba kogunenud Talvepaleesse), viitas see siiski sellele, et tulevase sõja puhul ülemjuhataja kohused võtab tsaar endale ja oma asetäitjaks arvata vasti määrab Suhomlinovi.

Sõjamängu ärajätmise viis läbi suurvürst Nikolai Nikolajevits, halva vahekorra tõttu sõjaminister Suhomlinoviga. Ülemjuhataja isiku suhtes aga jäi püsima endine selgusetus. Üldiselt laskis tsaar edaspidi siiski paista välja, et tema asub ülemjuhataja kohale. Selle oletuse peale oligi koostatud vene ülemjuhatus küsimuse lahenduse projekt, mis nägi ette ülemjuhatajale kaks abi, operatiivalal kindralstaabiülema ja administratiivalal sõjaministri.

Sõja kuulutamisel Saksamaa poolt oli saanud moment, kus ülemjuhataja pidi asuma vägede juhtimisele. Mobilisatsiooni esimesed päevad lasksid oletada, et tsaar tõeliselt ka asub vene vägede etteotsa, milleks teda sundis ka veel tsaarina, kes oli valvel tsaari prestiiži eest. Nikolai II, tundes aga seesmiselt enese ettevalmistamatust ülemjuhataja kohale, soovis saada teada ministrite nõukogu arvamist selles asjas. Ministrite nõukogus ainult sõjaminister Suhomlinov soovis näha tsaari ülemjuhatajana, kuna teised ministrid olid kõik selle vastu. Nüüd, kui sõda juba oli alanud, ütles tsaar, ministrite nõukogu otsust arvestades, enda lahti. Terve vene armee aga ootas kannatamatusega selle nime, kes määratakse viima „vene relvi võidule“.

Ülemjuhataja kandidaate oli veel kaks: sõjaminister Suhomlinov ja suurvürst Nikolai Nikolajevitš. Esimest püüdis suruda ülemjuhataja kohale grupp inimesi, kes olid vaenulised suurvürstile, teist ootas vaikimisega armee. Nikolai II oma 2. aug. 1914. a. kõrgeima ukaasiga avaldas suurvürsti määramise ülemjuhataja kohale.

Vene vägede strateegiline koondumine algas vastava plaani järgi, mille suhtes olid aga vaadete lahkuminekuks plaani koostajate ja selle täitja vahel. Suurvürst ei olnud isegi kursis vene sõjaplaanidega enne tema määramist ülemjuhatajaks.

Teisiti oli see aga viidud läbi teistes riikides. Näiteks Prantsusmaal asus ülemjuhataja kohale kindralstaabi ülem Joffre, Saksamaal Moltke, Austrias Hoetzendorf; nad olid oma riigi sõjaplaani välja töötajad ja algasid ka selle täitmist. Venes aga sattus ülemjuhataja säärasesse olukorda, kus tal ei olnud isegi võimalik tutvuda kuigi põhjalikult sõjaplaaniga ja esialgsete vägede koondamiskavadega.

See plaan ei väljendanud ka täieliselt ülemjuhataja individuaalseid kalduvusi ega loomupärasust. Sõjaline konventsioon Prantsusmaaga nõudis pealetungi Ida-Preisimaale, et siduda seal 5—6 saksa korpust. Seda tundis ka Nikolai Nikolajevitš, et pidada Venemaa antud sõna Prantsusmaa vastu.

Teame aga, et Vene sõjaplaan määras esialgu löögi andmise Austria-Ungarile ja Saksa jõudude sidumise Ida-Preisimaal.

2. Suurvürst Nikolai Nikolajevitš ülemjuhatajana.

Venemaal valitses enne maailmasõda vaade, et riigi välispoliitika suuna määrajaks on keiser. Välisminister oli vaid tsaari nõuandja ja ta ülesannete täitja. Nagu sel ajal üldse Venemaal, oli iga minister iseseisev, vahetult tsaarile alluv võimukandja; valitsus või ministrite nõukogu ei puudutanud üksikute ministeeriumide tegevust, samuti ei võinud nõukogu määrata riigivalitsemises mingisuguseid üldisi suundi. Iga minister juhtis oma ministeeriumi vastutusega ainult tsaari ees.

Säärane olukord ei võimaldanud ühelgi teisel avaldada oma mõju ja arvamist riigi välis- kui ka sisepoliitilistes küsimustes. Suurvürst Nikolai Nikolajevitš, olles tsaari onu ja maailmasõja-eelseil aastail Peterburi sõjaväeringkonna ja kaardiväe ülem, ei võinud vene välispoliitika suuna kujundamisel kuidagi rääkida kaasa.

Suurvürst, oma loomult despoot, oli ka suur vihkaja, mille objektiks oli Saksamaa ja sakslus. Oma südames ei tunnud suurvürst poolehoidu ka tsaari saksa soost naisele, kes seda teades mõjutas oma poolt tsaari vaenulikult suhtuma oma onule. Need asjaolud kujundasid olukorra, et suurvürst ei võinud Vene välispoliitikas etendada mingisugust osa. Ka Vene kindralstaap ei olnud kuigi tihedas kontaktis välisministeeriumiga.

Suurvürst armastas suurt ja püha Venemaad, ta oli aga samal ajal vaimustatud Prantsusmaa võludest ja veendunud Prantsusmaa sõber. Suurvürsti külaskäik 1912. a. Prantsusmaale ei kannud poliitilise missiooni ilmet, sest ta saatjaskond koosnes ainult sõjaväelasist.

Nikolai II ei võinud ka sallida suurvürsti segamist sise- kui ka välispoliitikasse. Tsaari pahameel suurvürsti vastu oli jäänud 1905. a. 17. okt. manifesti avaldamisest peale, mille andmises peeti süüdlaseks suurvürsti, ning sellega ta teenis tsaari ja reaktsiooniliste ringkondade meelepaha.

Saades aga ülemjuhatajaks oli ta paratamatult sunnitud kaasa rääkima riigi sise- kui ka välispoliitilistes küsimustes.

Venemaa lähenemine Prantsusmaale algas juba Aleksander III valitsemise ajal. Need lähenemise püüded olid esile kutsutud keskriikide aktiivsest poliitikast. Selle mõjutusel pandi Prantsusmaal maksma 1913. a. 3-aastane sõjaväeteenistus ja Venemaa asus oma sõjaväe reorganiseerimise programmi teostamisele.

Esimene leping Vene ja Prantsuse kindralstaapide vahel sõlmiti 1892. a. Siin võib märkida, et nõupidamisi kindralstaapide ülemate vahel peeti niivõrd salajasteks, et nendest harilikult teisi liikmeid osa ei võtnud. Vene ja Prantsuse kindralstaabi ülema kokkusaamised enne maailmasõda sündisid regulaarselt igal aastal. Ühestki neist nõupidamistest ei võtnud Vene tulevane vägede ülemjuhataja osa ega olnud ka informeeritud nõupidamistel käsitletud küsimustest.

Enne maailmasõda nii Prantsus- kui ka Venemaa otsisid sõjalise lähenemise võimalusi ka Inglismaaga. Need katsed piirdusid mõlemal riigil ainult kindralstaapide omavaheliste läbirääkimistega, ilma et mingisuguseid lepinguid või siduvaid kohustusi üksteise suhtes oleks tehtud.

Suurvürst Nikolai Nikolajevitš oli maailmasõja alates 58-aastane. Tal oli seljataga pikk juhtimise staaž. Enne ülemjuhatajaks määramist oli suurvürst Peterburi sõjaväeringkonna ülemaks.

Ta oli seni alati igatsenud midagi suurt ja tähtsat Venemaa heaks saata korda. Suurvürsti kõrge seisukoht ei kohustanud teda tunnistama enese kohta maksvaks seadusi ja määrusi. Eriti ignoreeris suurvürst sõjaminister Suhomlinovi kavatsusi ja korraldusi. Oma teenistuses ei tunnustanud ta sõjaministri, vaid teostas oma taht sõjaministeeriumis tsaari kaudu. Sellest kujunes äärmiselt terav vahekord pärastise ülemjuhataja ja sõjaministri vahel. Nende kahe juhi koostöö asemel valitsesid tihti isegi vastolud.

Vene sõdur oli vaimustatud suurvürstist-ülemjuhatajast. Ta uskus, et ratsaväe kindral, kelle kuju jättis sõdurisse sügava mulje, kelle nimi oli populaarne sõdurite massis, loob õigluse ja korra vene sõjaväes. Kuigi teatud ringkonnas nähti suurvürstis kõrvalkeisrit, jäi ta sõja puhkedes tsaari sõnakuulelikuks teenriks.

Suurvürsti nimetamine ülemjuhatajaks tuli paljudele ja ka temale enesele siiski ootamata ja ta pidi vastu võtma kohustused, millele ta ennast sisemiselt ei olnud ette valmistanud. Tsaari onu tundis end aga „Jumalast antud“ keisri kaitsjana ja võttis vastu ülemjuhatajaks määramise. Et ta ei olnud pühendatud sõjaplaani loomisesse, siis ka pärast määramist ülemjuhatajaks ei püüdnud ta vähimatki parandust võtta ette mobilisatsiooni käigus, kartes sellega tuua segadusi

Veel kaitseliidu mundri reformist.

Vormi küsimus — see on olnud päevakorral juba meie riigi loomispäevist saadik. Igasugused ametkonnad on ihaldanud endile võimalikult uhket vormiriidet. Kuid peale selle, et vorm oleks meeldiv, ilus, peab ta ka olema otstarbekohane ja asjalik.

Praeguse vormi suhtes riviteenistuse seisukohalt ei saa nuriseda, nagu avaldab rahulolu ka „K. K.“ nr. 11/12 ilmunud samasisulise kirjutuse autor.

Muudatusi ihaldatakse peamiselt n. ü. suurvormi või peoülikonna juures. Võtta tarvitusele pikkadeks püksteks must või tumesinine riie vist ei sobi hästi, kui jätame endiseks kuue värvi. Muutes aga ka kuue tooni tumedaks, sarnaneb vorm liialt merekaitseliidu vormile. Aga mis on siis viga praegustel kaitsevärvi, lampassidega pükstel? — Nüüd: rihm sinna juure? Ta võiks sarnaneda praegusele kaitseväre ohvitseride vööle, kuid ärgu olgu selle koopia. Üldiselt tuleks

märkida, et kaitseliidus ka vähemad pealikud armastavad kanda ohvitseri vormiesemeid, ja eriti just vöörihma, hoolimata sellest, kas mehel on mingit aukraadi või ei ole. Kantakse vaid, et oleks uhkem. Pean tähendama, et mees ärgu püüdku olla seda, mida ta tõeliselt ei ole. Ohvitseri munder jäägu ainult ohvitserile — ka kaitseliidus — aga mitte laiematele hulkadele uhkeldamiseks. Kuidas kaitseliidus teeniv ohvitseri mundris käitub, selle eest vastutab juba tema kasvatus. Siin tuleks astuda otsekoheseid samme.

Ametkoha tunnuste muutmine võiks tõesti tulla kõne alla.

Üldiselt: kui muudame vormi, siis on seda tarvis teha kiiresti. Iga kolme-nelja aasta järele vormi muuta ei kõlba. Kui nüüd seda tahetakse muuta, siis muudatagu juba nii, et selle juure ka jäädakse.

Lõpuks veel üks põhimõte: ka lihtsuses peitub ilu!
E. M.

Õiendus.

Eelmises „Kaitse Kodu!“ numbris lhk. 64 avaldatud artiklis „Kaitseliitlaste vormiriidega varustamise küsimus lahenes“ on juhtunud eksitav trükiviga. Artiklis on öeldud, et valmistatavat kaitseliidu riidet ei lasta üksikmüügile A/S. Kreenholmi ümber koondunud poodidesse, peab aga olema **A/S. Kreenbalt**, milline ühing korraldab Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku, Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri, Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse ja Eesti Niidivabriku Ühisuse saaduste müüki.

mobilisatsiooni teostamisel. Et olla siiski seisukorra peremees, pidas ta kõigepealt sõjaministri tähtsusetaks ja kõrvalise asutuse ametnikuks. Ülemjuhataja ei pidanud isegi tarviliseks sõjaministri ilmumist stavkasse, kes ka ennast seal oleks tunnud „punase riidena“, mis ärritab härga.

Kõigist neist raskustest ja takistustest hoolimata, millisesse olukorda oli surutud Vene ülemjuhataja, püüab ta ajajooksul võimu piiramistest vabaneda. Ta tahab olla piiramatult võimuga ülemjuhataja ja teha kõik, et päästa Venemaa au ja viia sõda „võidurikka lõpuni“. Kuigi suurvürstil oli suur mõju tsaari juures ja viimane oli pidanud leppima suurvürsti tegevusega, mõjutasid 1915. a. suve ebaedud rinnetel ja rahunud Moskvas niivõrd, et tsaari usk ja lootus suurvürstisse lööb kõikuma.

Tsaar, mõjutatud suurvürsti vastasest ringkonnast, arvab olevat saabunud aja, et asuda ise vägede etteotsa, mida ta oli igatsenud juba ammugi. Kuigi suurvürst seda ei oodanud, alistus ta sõnakuulelikult tsaarile. Et hoida ära endise ülemjuhataja pääsimine Pe-

terburisse, määrati ta Kaukasusesse kindralkuberneriks ja sealsete vene vägede ülemjuhatajaks, keeldes talle ühtlasi sõitmine Peterburisse. Nii kaob Vene vägede esimene ülemjuhataja, kes sõja esimese 13 kuu jooksul juhtis vene hiiglaarmeed, kuid kel ei olnud siiski kõiki ülemjuhatajale tarvilisi omadusi ja keda ei saanud õnnejalanna.

Suurvürst Nikolai asus Kaukasuse rinde juhtimisele. Sealne eriline sõjateater omapäraste võitlusviisidega oli kohane tegevuspiirkond suurvürstile.

Kui 1917. a. langes vene armee, siis ei võinud endine ülemjuhataja ka seal midagi saata korda. Revolutsiooni puhkedes soovitas suurvürst tsaari öelda troonist lahti. Ta kutsutakse armeede juhtide poolt uuesti vene vägede ülemjuhatajaks, kuid see jääb sündimata. Ta püüdis ühendada ida ja länt ja kogu ta tegevus oli juhitud sellest ideest. Kuid olukordade muutused rinnetel mõjutasid ülemjuhatajat ja ta kaotas sirdjoonelisuse oma tegevuses. Ta oli seesmiselt murtud ja muutus järeleandlikuks, nõrgaks võimumeheks.

O. K.

KOLME MALEVA JÕUPROOV LASKMISES

Üla: Kolm esikohale tulnud võistlejat. Vasakul ltn. H. SILBER, vintpüssi grupi esimene; keskel ED. SIHV, püstolilaskmise võitja; paremal parim väikekaliibrilise vintpüssi laskja O. VOLMER. Kõik kolm Tallinna malevast. All: Vintpüssi võitja meeskond. Keskel võistluste kohtunik Soome auhinnaga ja Tallinna maleva pealik kolonel F. Pinka „Päevalehe“ rändkarikaga.

1. juunil kohtasid laskmises kolm meie tugevaimat laskesporti malevat: Tallinna, Järva- ja Sakalamaa. Võistlus leidis aset Tallinnas, Mustamäe lasketiirul. Võistlusi jälgima olid tulnud teedeminister kolonel O. Sternbeck ja malevate pealikud.

Võistluse kava järgi võisteldi kolmel alal: täiskaliibrilisel vintpüssil, sõjaväe püstolil ja väikekaliibrilisel vintpüssil. Vintpüsside grupis võistles igal maleval 15 meest, püstoli ja väikekaliibrilise vintpüssi grupis 5 meest. Kõikides gruppides tuli ülekaa-

lukalt võitjaks Tallinna malev ja saavutas seega esikoha 6025,14 punktiga. Järvamaa malev saavutas 5733,72 ja Sakalamaa malev 5462,08 punkti.

Auhindade väljajagamisel, mida toimetab teedeminister kol. O. Sternbeck, anti E. Rullile üle kullast suurmeistri rinnamärk. Selle märgi saamiseks peab Laskurliidu poolt korraldatud võistlustel või katsetel laskma 60 lasust kolmest asendist 530 punkti. Teatavasti laskis E. Rull selle normi välja Eesti-Soome maa-võistlusel, kus ta tagajärg oli 531 punkti.

Väärnähtusi

relva-hoolekande alal

N. MIRT, relvatehnik

Viimase aja laskeasjandusliku kirjanduse veergudel on üsna rohkesti käsitletud relvadesse, eriti käsituli relvadesse, ja laskemoonasse puutuvaid küsimusi, milliseist eeskätt tuleks mainida relva konstruksiooni, mehhanismi iseäraldusi, relva kohendamist ja sobitamist, kuuli algiirust, hajumist, padrunite laadimist j. m.

Kõigist neist asjust on korduvalt sõna võetud, kuid käsitlemata on jäänud või siis üsna pealiskaudselt ja möödaminevalt on puudutatud peagu kõige olulisema tähtsusega küsimust laskeasjanduses, ja nimelt relva puhastamist ja kaitsmist rikete ning vigastuste eest, ja ometi on see asi, mis peab haarama kõige laiemaid hulki. Sellega on ka seletatav malevlaste passiivsus relvade korrashoiu alal, mille tõttu relvade järelevaatusel tulevad ilmsiks nii mõnedki puudused ja vigastused. Ometi aga peaks iga malevlane teadma, et rohu- plahvatusel tekib kahjulikke gaase ja peale sütiku mustuse, milles leidub kloorkaaliumi ja antimooni jäänu- seid, tekib plahvatusel söetahmast ja mineraalainest koosnevat tuhka ja mitmesuguseid lämmastiku ühen- deid, mis õhuniiskusega kokku puutudes tekitavad pä- rast laskmist õlitamata jäetud vintrauda hävitavalt mõjuvat roostet.

Tuleb kahetsusega konstateerida, et meil ei täi- deta elementaarseimaidki relva hoolekande ja kor- rashoiu reegleid. Selle asemel, et punuda väike rõn- gake, mida küll iga malevlane peaks teha oskama, ja kasutada seda püsside hakitamiseks õppustel ning ma- nõövitel, et nad puuhalgudena robinal üksteise otsa ei kukus, ja et pärast laskmist manöövritel vähemalt õligi oma püssile sisse lükata, kuna paukpadruni rohi oma kareduse ja kloorkaaliumi soolade rohke sisalda- vuse tõttu osutub väga kahjulikuks vintraua õõnele, selle asemel esitatakse kõrgekõlalisi küsimusi ballis- tika alalt: ollakse huvitatud, kui suur on kuuli tiirle- mise kiirus oma telje ümber, kas see tiirlemine püsib kuuli kogu lennutee ulatusel ühesugusena, missugust mõju avaldab tabamusele vintsoonte arv jne. See on niisama hea kui see, et keegi hakkaks lahendama mi- dagi kõrgema matemaatika alal lihtsaimaid aritmeeti- lisi tõdesid tundmata. Eesmärgiks aga olgu — esiteks raud puhtaks ja relv korda, siis alles hakatagu uurima kuuli lendu. (Rauaõõne puhastamisest vaata „Laskuri käsiraamat“.)

Kahjuks on see nii, et mitte kõigis allüksusis pole küllaldaselt hoolitsetud relvade korrashoiu eest. Ei ta- litata veel kõikjal vastavalt sellekohaseile ettekirjutu- sile ning määrustikele.

Sest ei ole veel lõpnuud jaapani vintpüsside ümber- puurimise tööd ja ümbertegemised kl. „303“ v.-püssi- deks, kui juba saadetakse malevaist püsse paisuvus- tega, lõhki lastud raudade ja lukukodadega ja isegi pu- rustatud laadidega, missugused vead kõik on tekkinud hooletust ümberkäimisest relvadega.

Ja kurvimaks nähtuseks sealjuures on asjaolu, et neid hooletusest, lohakusest ja vastutustunde puudusest kui ka teadmatusest tekkinud vigastusi püütakse kõi- giti moondata ja süüd veeretada ikka relvale ja laske- moonale, fantaseerides igasuguseid olematuid põhjusi, vaatamata sellele, et rikke tekkimise tõeline põhjus on käegakatsutav ja ilmselt selge.

Nii näiteks leitakse tugeva ringikujulise paisuvu- sega või lõhki lastud suudmega esineval vintraual süüdi olevat ikka halb ilmastik, tuul, vihm jne. On aga tea- da, et raskekujuline paisuvus või lõhkemine (ka mõle- mad nähtused korraga) võib tekkida ainult siis, kui raua suue on täiesti ummistatud kas suudmesse unusta- tud tropist või ta on ummistatud mõne muu võõrkehaga, näiteks liiva, lume, mulla või poriga, mis kuuli liiku- miskiirust vintrauas järsult vähendas.

Esinevad veel püssid eespoolt poolest saadik lõhki- lastud rauaga ja laesääre purustusega. Juurelisatud rikkekirjelduses aga seletatakse, et püss olevat enne laskmisele asumist hoolikalt puhastatud ja laskmine sündinud normaal-oludes püsti-asendist. Raud lõhke- nud teadmata põhjusil, kuid oletatakse, et moona hul- gas nähtavasti olnud padrun jämedama kuuliga, mis laskmisel püssiraua lõhestanud. Ons enam üllatusli- kumat oletust vaja?

Katsete varal on tehtud kindlaks, et niisugune pu- rustus esineb vaid siis, kui puhastustroop ühes nühi- sega vintrauda kinni jääb ja see lahingpadruniga välja lastakse. (Paisuvusest lähemalt „Laskuri käsiraam.“, lk. 88—90.)

Samuti leidub ka püsse, millel vintraua ots koos kirbualusega umbes 4—5 sm pikkuselt on ära kistud ja järelejäänud ots lehtritaoliselt on välja paisunud. Jällegi seletatakse rikkekirjelduses, et laskmine on sün-

dinud normaal-oludes püsti-asendist, kusjuures püssiraua otsast tükk on ära lennanud kolmanda lasu ajal. Oletatakse, et raual on vana pragu sees olnud.

Niisugune seletus ei pea jällegi paika, kuna seda-laadi vigastus, kus raua otsast tükk on ära kistud, võib sündida ainult siis, kui lasu momendiks püssiraua ots torgatakse vette.

Lõpuks esinevad veel täiesti purukslastud lukukoja ja laega püssid, kusjuures püütakse teha selgeks, et lõhkemise põhjuseks on olnud halb laskemoon, või öeldakse lihtsalt, et püss on purunenud teadmata põhjusel. XVI sajandil oleks niisugune seletus võib-olla ehk rahuldanud, kuna tol ajal tulirelvad olid alles oma arengu algastmel ja seega kardetavad rohkem laskureile enesetele kui vastasele.

Kui aga nüüdsel kõrge tehnika ajajärgul esineksid niisugused nähtused, et püssid põhjusteta lõhkevad, siis küll ei sõandaks enam keegi teha paukugi ja laske-spordi arengust ei saaks olla juttugi, sest mis sihtimine võib siis olla, kui iga silmapilk võib oodata püssi lõhkemist?

Ja uurimiste varal ongi selgunud, et stüdlaseks osutub siin mitte laskemoon, vaid relvaomanik ise, kes oma padrunitega on teinud igasuguseid kombinatsioone ja neid ümber laadinud musta püssirohu ja vene kuivatatud püroksüülinrohu või inglise nitroglütseriinrohu, puusöe, salpeetri ja suhkru ning mingi valge kaaliumitaolise aine seguga. Sellest võib järeldada, et mõnele padrunilaengule oli segatud mingit detoneerivat ainet, mille läbi püssirohu gaaside rõhumine tõuseb harilikust mitu korda suuremaks, mis võibki olla püssi purustamise põhjuseks.

Esineb ka rohkesti püsse roostetama lastud õõnega ja seda isegi korralike laskurite juures, mis rääkida veel neist, kel püss seisab ahju taga!

Kõiki laskurite endi hooletuse ja süü läbi tekkinud vigastusi kirjeldama hakata viiks liig pikale. Võib vaid öelda, et kohapealne kontroll on nõrk ja oskamatu, s. o. laskejuhatajail puuduvad asjatundjad abid-relvurid, kes oleksid võimelised enne ja pärast laskmist korraldama

relvade puhastamist ja kes oskaksid kontrollida vint-raua õõnt, oskaksid välja lugeda seda, mis õõnes on näha. (Õõne järelevaatatus „Laskuri käsiraamat“, lk. 86—100.)

Harilikult on see nii, et malevate allüksustes vaadatakse kontrollimisel relvurite poolt vintraua õõnde, ja kui valgus läbi paistab või kui õõne seinad veel veidi läigivad, öeldakse: „Puhast.“ Loomulik, et malevlane, kes vaevalt korra raua õõne on läbi lükanud ja suure tahma kõrvaldanud, järelevaatusele tulles arvabki oma relva korras olevat ja rohkem seda ei puhastagi.

Tuleb aga ette halvematki: vaadatakse vintraua eesotsast õõnde ja räägitakse padrunipesast, mida aga üldse ei ole eest vaadates näha; registreeritakse puhastamata rauda õlitükke roosteks pidades j. m. Kõike seda ja mõnd muudki tuleb oskamatu töötamise juures ette. Kõik need väärnähtused on aga kõrvaldatavad.

Et hoiduda edaspidisest relvade hävimisest, tuleks kiiresti juba lähimas tulevikus koolitada välja laskejuhatajale korralikke abisid-relvureid, kes relva korrashoiu alal suudaksid koha peal hädavajalisemad tööd ära teha, nagu kirpe vahetada ja parandada, hoiderõngaid ja kruve kinnitada, sihtimisvahendeid sobitada, päästikuid vahetada või reguleerida jne.

Korraliku relvuri saamiseks tuleks sellele kohale valida kõigepealt hea spetsialist-lukusepp või vähemalt mees, kes metalli alal on vähegi töötanud ja viili ning haamrit oskab pihus hoida. Kui niisugusele mehele näidata kätte relvade juures esinevate vähemate vigastuste parandamise ja kontrollimise võtted ning lasta teda paar kuud töötada relvade parandamise ja kontrollimise alal tubli meistri juhatusel (relvurite kursustel), siis võib loota, et niisugune relvur on suuteline hädakorral relvale andma esimest abi. Hakkab aga iga mees ise oma relva kohendama ja sobitama enda käe järgi, siis jõuame varstigi kurbade tulemusteni.

Iga töö juure tuleb asuda asjatundlikult ja korralikult, sellest oleneb töö viljakus ja väärtus, sest töötada tuleb reeglipäraselt, rohkem oskusega kui toore jõuga.

°/u. A. BLIEBERNIGHT'i

PÄRNUS S. JÕE TÄNAV 10/12, TELEFON 146

LAOD: TALLINNAS,
VILJANDIS,
KURESSAARES

ÕLLEVABRIK
LIMONADITOOSTUS

Pealikute Palermo Laagrist

Eeltöid kaitseliidu Tapa suurmanöövrisk

Neli päeva kasulikku ja ergutavat tööd Virumaa rüpes

Tegevusrikkaimaid ja huviküllaseimaid sündmusi kaitseliidu suvises tegevuses on laagrid. Neid korraldatakse igal suvel peastaabi ja malevate poolt, küll üldlaagreid kui ka mitmesuguste erialade järgi ja eriesmärkide taotlemiseks. Pealikute Rakvere-Palermo suvilaager oli üks neist erilaagrest, kuhu koondusid ainult Tapa sügismanöövrisk osavõtjate malevate üksuste pealikud. Nii võis laagris näha juhte pataljonipealikust jaopealiku abini kui ka kaitseliidu eriüksuste pealikuid, peale suurtükiväe.

Vastavalt pealikute juhlastmele ja väeliiki kuuluvusele oli loodud laagri sisekorra kui ka õppuste organisatsioon. Põhimõtteks oli, et iga pealik täiendab laagris oma oskusi ja teadmisi vastavalt oma juhlastmele ja väeliigile. Ühiseid õppusi peeti ainult aladel, mille tundmine on tarviline kõigile.

Üldine õppeaeg laagris sisaldas 28 õppetundi, millest 9 tundi (32,1% üldajast) oli pühendatud üldloenguile, kuna umbes 20% ajast kulus praktilisile harjutusile, taktikaliste ülesannete lahendamisele ja lahkrivi drillile.

Iga hästi korraldatud laager vajab teatud eeltöid. Mida üksikasjalisemalt on need teostatud, seda suurem on kindlustus laagri paremaks kordaminekuks. Kohapealseks eeltöödeks ilmusid laagrisse õppejõududeks määratud kaitseliidu instruktorid ja kaitsevääst läkitatud ohvitserid kolm päeva enne laagri algust. Näib võib-olla, et kohapealseks ettevalmistuseks oli aeg pikk. Kui märkida neid töid aga üldiselt, siis kulus see aeg järgmistele aladele:

- õppejõudude informeerimine laagri eesmärkidest, osavõtjate kontingendist, õppuste organisatsioonist, õppetöö meetodist ja laagri sisekorra üldmäärusist;
- õppejõudude määramine ja jagamine vastavalt õppegruppidele;

- ülesannete andmine üksikult igale grupijuhile ja õppuse teostajale laagri kestuseks;
- õppeabinõude ja õppuste teostamiseks vajalike vahendite väljaandmine ja kasutamiskorra kindlaksmääramine;
- juhtnõuade andmine õppuste teostamiseks.

Neil aluseil jätkusid instruktorite iseseisvad ettevalmistustööd, mis sisaldasid:

- koha ja rajooni luure lahkrivi õppuseks igale õppegrupile;
- lahkrivi õppuseks ettenähtud harjutuste läbiviimise korra kindlaksmääramine;
- taktikaliseks harjutuseks ja ülesannete lahendamiseks määratud maastiku üksikasjaline luure;
- läbivõetavale teemale vastavate taktikaliste olukordade koostamine grupijuhituste poolt ja ülesande isiklik lahendamine;
- üksikasjaliste kavade koostamine õppuste läbiviimiseks iga õppegrupi kohta, kindlaksmääratud teema raamides, antud aja ja ruumi piirides.

Nendele ettevalmistustöödele kulus kaks ja pool päeva aega. Selle järele teostus kontroll laagripealiku kolonel-leitnant A. B a l d e r'i poolt, mille juures ühtlasi lahenduse leidsid kõik eeltöödel esilekerkinud küsimused.

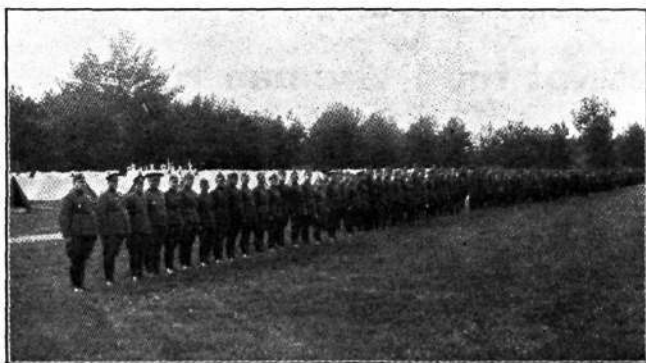
Samal ajal leidsid laagrijuhataste poolt lõpliku lahenduse küsimused, mis on seoses laagrimajandusega, laagrielu korraldamisega, inimeste eluliste vajadustega, meelelahutusega jne.

Laagri sisekorra ja õppuste teostamise otstarbel kõik laagrisse tulijad olid jaotatud kolmeks kompaniiks. 1. kompaniisse kuulusid Tapa sügismanöövrisk kompanii-

ja rühmapealike kui ka nende abide ametikohtadele määratud pealikud; 2. kompanii moodustasid jaopealikud ja nende abid, 3. kompaniisse olid määratud kõik eriuksuste pealikud. Laagrist osavõtjad pealikud moodustasid ühtekokku 30 õppegruppi.

Laagri õppeaeg oli täiel määral pühendatud pealike taktikalisele ja lahingutehnilisele ettevalmistusele. Siinjuures väärub mainimist, et seesuguse eesmärgiga laagri korraldamine eeldab kohast laagriümbruskonna maastikku. Rakvere-Palermo kui laagri asukoht on eriti soodus ja võimaldab koondrivi harjutusi ja muid koon-datud õppusi suurele hulgale. Rühmade ja jagude taktikaline ettevalmistus, mis peab sündima nende osade tegelikul osavõtmisel ja tegutsemisel, oli teostatav raskustega, sest laagri ümbruskonna põldudel ei olnud neil võimalik liikuda viljakasvu ajal.

Laagri majanduspealiku Pullisaar'e poolt olid telgid 13. juuni õhtuks seatud üles ja laagri olemasolu silmanähtav. Samal õhtul asusid instruktorid laagrisse.

Palermo pealike laager 14.—17. juunini 1934. a.

Ettevalmistustööd kõik tehtud, jäi veel oodata pealike rohkearvulist ilmumist. 14. juuni varahommikul algas nende kogunemine. Rakveresse saabunud rongid tõid pealikuid Lääne, Harju, Tallinna, Järva, Viru, Narva ja Tartumaa malevast. Paljud sõitsid laagrisse oma kodukohast jalgrattail. Kui kella 1000-ks rivistuti laagri avamiseks laagrielsele joonele, siis seisis rivi arvestatud kolm kompaniid, ainult kõik jaod kompaniides ei olnud ettenähtud koosseisus 10—14, vaid 8—10 pealikut. Pärast laagriavasõna laagripealiku poolt ja riigilipu tõstmist algas õppetöö.

Laagriõppuste käigu lähim kirjeldamine ei paku üldsusele huvi. Siin võib vaid mainida, et neli laagripäeva möödus hoolsas, asjalikus ja huviküllases õppetöös. See tundus niivõrd siduvana ja päevad möödusid tähelepanematult, sest ei olnud puudu tegevusest, ei olnud vajadust seda otsida, vaid pidi isegi püüdma, et tunnikavas ettenähtud ülesandeid täita.

Lähemalt vääriskid märkimist laagriõhtud, mis toimusid 15. ja 16. juunil. Laagri teise päeva õhtu algas

piduliku loendusega. Selle alguseks saabus laagrisse kaitseliidu ülem kindral J. Roska, peastaabi ülem kolonel J. Maide, Viru-Järva kaitseringkonna ülem kolonel J. Vende, Viru maleva pealik kolonel G. Vaher, 5. üksiku pataljoni ülem kolonel Koern, Rakvere linnapea Avikson ja teisi ametiesindajaid kui ka suur hulk Rakvere kodanikke. Pärast õhtust loendust, mis sündis laagripealiku poolt kindlaksmääratud erilise tseremooniaga, koondusid laagrist osavõtjad kui ka külalised laagritule ümber. Koosviibimine kujunes meeleolurikkaks, kaasakiskuvaks, vaimustavaks. Isamaalised laulud, sütitavad ja meeleolulised kõned aitasid selleks kaasa. Vanakirjanik Jakob Liiv oma kõnega viis laagritulel viibijate mõtted meie rahva minevikku, maalides pilte esivanemate nõupidamisist hiites tulede juures ja võitlustest oma vabaduse eest. Kõnele järgnes meeleolukohane laul „Isamaa ilu hoieldes...“

Mineviku meeleolust ja tundeist tõi laagrituleliste mõtted kaasaja, tänapäeva ja tuleviku juure veenvate ja vaimustavate sõnadega kindral Roska. Kõne järele tundus, et laagrituld müürina ümbritsev ja juhuslikult kokkusattunud laagrit küllastajate kodanike hulk oli muutunud psühholoogiliselt organiseeritud massiks. Ei olnud kahtlust, et kõik olid haaratud ühisest tahtest, ühisest mõttest. Seda kinnitas ühine võimas laul.

Pärast Rakvere linnapea Aviksoni ja laagripealiku kolonel Balder'i kõnet järgnesid veel mõned laulud ja üks kauneimaid laagriõhtuid lõppes.

Laagriõhtu 16. juunil ei kannud eelmise õhtuga sarnlevat ametlik-pidulikku ilmet. Pealike ja laagriküllastajate omavaheline koosviibimine lauldes, 1. diviisi orkestri, h-ra Knude juhatusel, ja üksikute pealike poolt pakutud kohaseid ettekandeid kuulates lõppes tantsuga laagritule ümber.

Mõlema laagriõhtu heaks kordaminekuks laagritule juures aitas kaasa pealik E. Priimann, Rakvere malevkonnast, oma energilise, temporikka ja sünda juhtimisega.

17. juunil keskpäeval lõppes õppetöö laagris. Viimane rivistumine laagri lõpetamiseks, lõppsõna laagripealiku poolt, laagri lipu allalaskmine, ja kümme minutit hiljem oli äsja valendavate telkide asemel jälle lage väli.

Heas meeleolus lahkuti laagrist, viies kaasa tunde, et midagi uut ja parimat on võetud kaasa, mille kasutamist ja rakendamist on tarvis eeskätt sügismanöövri. Siin võib aga veel kord ütelda laagritulel väljendatud kindral Roska sõnadega: „Kui Palermo laagrisse kokkutuleku vahetuks eesmärgiks oli ettevalmistus manöövriks, siis ei ole seda ometi tarvis manöövri enese pärast, vaid nii laagriõppuste kui ka manöövri taga jääb meile vaatama vastu „nägu“, mille ilmes avalduva tahte vastu võitlemiseks peame endid valmistama ette.“

O. K.

Meie tegelasi

Uus Eesti ev.-lut. kiriku piiskop prof. dr. H. B. Rahamägi

Käesoleva aasta juunikuus valis kirikupäev uueks Eesti ev.-lut. usu kirikupeaks prof. dr. H. B. Rahamäe eluaegse ametivanusega. Uus piiskop valiti ametisse rohke hääleteenamusega ja ta valik võeti kirikutegelaste, avaliku arvamise ja seltskonna poolt vastu heakskiitmise ja rahuldustundega. On ju prof. Rahamägi üldsusele tuntud kui tunnustatud Eesti teadlane ja kultuurielu tegelane, kelle töö- ja tegevusalad ulatuvad laialistesse üldkasulikesse ja kultuurilistesse ettevõtetesse.

Uus piiskop, kes aastailt on võrdlemisi noor, on oma senise töö ja tegevusega hariduselu, kirikutegevuse ja seltskondliku elu alal saavutanud hindamisväärseid tulemusi, mis lubavad oletada temalt kirikupeana palju tervendavat ja ülesehitavat kiriku elu loovas ülesehitamistöös.

Piiskop dr. Rahamägi on sündinud Harjumaal Hageri kihelkonnas 2. juunil 1886. aastal kooliõpetaja pojana. Õppinud Keila kihelkonnakoolis ja Tallinna Nikolai gümnaasiumis, mille lõpetas kuldauraha. Usuteadust ta õppis Tartu ülikoolis 1906—1912. Ordineeriti õpetajaametisse Tallinna doomkirikus 16. apr. 1914. Pärast seda oli abiõpetajaks Tallinna Pühavaimu koguduses ja hiljem kuni 1920. aastani Saaremaa praostiks ja Kaarma koguduse õpetajaks.

1920. aastast peale on H. B. Rahamägi Tartu ülikooli usuteaduskonna õppejõud, töötades 1926. aastast süstemaatse usuteaduse korralise professorina ja usuteaduse dekaanina. Omandas dr. theol. teadusliku kraadi väitekirjaga „Eesti rahva sündivuse vähenemise põhjused ja teed selle nähte kõrvaldamiseks“. H. B. Rahamägi on olnud mitmel korral riigikogu liikmeks

ja haridusministriks 1924. ja 1925. aastal F. Akeli ja J. Jaaksoni kabinetis. Paari aasta eest valis kuulus Rootsi Upsala ülikool prof. Rahamäe oma audoktoriks.

Eesti kiriku elu korraldajana ja loojana on prof. Rahamägi olnud kahel korral konsistoriumi assessori ja „Eesti Kiriku“ peatoimetajaks. On kirjutanud hulk raamatuid ja töid, olles ka ajakirjanduses tegev ligemale 30 aastat.

Uus piiskop on ühtlasi lugematu seltskondlike organisatsioonides juhiks ja eestvõitlejaks, nii Eesti N. M. K. Ü-de liidu ja Eesti Karskusliidu esimees jne. Üliõpilasorganisatsiooni kuuluvuselt on piiskop Eesti Üliõpilaste Seltsi liige.

Oma senise teadusliku ja usu-elulise töö-tegevuse juures ei ole uus piiskop olnud kunagi kitsarinnaline, ainult oma ala juures istuv töömees, vaid ta huvialad ja tegevuspiirkonnad juurduvad sügavale rahva eluavaldustesse. Prof. Rahamägi oma sotsiaal-eetilises vaates on alatiselt toonitanud, et jumala riigi töö pole ainuüksi kiriku seinte vahel, vaid kõikjal siin maailmas ja kodumaal, kus ehitatakse, luuakse ja korraldatakse sõna ja teoga positiivseks ja ligemist teenivaks loovaks tööks.

Eesti kodukaitse pere, kes on vahenditult ja lahatamatus seoses rahva usu- ja kiriku elu avaldustega, tunneb rõõmu sellase rahvuslikult mõtleva kirikupea valiku puhul Eesti piiskopiks. Loodetavasti töötavad uus piiskop prof. Rahamägi ja Eesti kaitseliidu pere tulevikus lähimas kontaktis ja arusaamises, et jumalasõna külvi töö ja kodukaitse ilusad tööalad võiksid koos teenida Eesti maad ja rahvast.

Piiskop dr. H. B. RAHAMÄGI

Aleksander Barfland †

20. juunil s. a. lahkus õnnetul juhtumil saadud vigastuse tagajärjel meie keskelt kaitseliidu peastaabi püssimeister Aleksander Barfland. See on juba teine kord, kus surm käesoleval varasuvel meie organisatsioonilt on ära kiskunud tüsedas meheas tubli töömehe laskeasjanduse ja relvade korraldamise alal —

varem major Partsi ja nüüd ta ligema kaastöölise Aleksander Bartlandi.

Kadunut tundsimme kui kohusetruud ja töökat ametnikku ning ülisõbralikku kaasteenijat. Eriti ligidal oli ta meie rohkearvulisele laskurite perele, kelle keskel rühmas päevast päeva kursustel, laskevõistlustel, rel-

vade ja laskemoona parandamisel ja kohendamisel, õppepäevadel ja inspeksioonkäikudel. Seistes täie kiindumusega oma ametala juures töötas kadunu vabadel

ALEKSANDER BARTLAND †

hetkedel huviga mitmesuguste laskeasjanduslike uueduste kallal, milledest paljud on praegu tarvitusel ja tulevad kasuks kaitseliidu lasketaseme kasvule ja edaspidisele väljaarenemisele. Oma otsekohe elukitse kõr-

val võttis kadunu huviga osa ka vabatahtliku kaitseliidu tööst, olles pikemat aega Tallinna maleva üksikkuulipildujate kompanii ja viimati Kalevi malevkonna relvurpealikuks.

Kohusetruuna oma ametis, hea sõbrana kaasteenijate ja oma sõprade ringis ja hoolitseja perekonnaisana oma omaksete keskel — nii tundsi kadunut ja säärasena jääb kustumatu mälestus temast kõigile neile, kel Aleksander Bartlandiga oli kokkupuutumist.

Aleksander Bartland sündis 28. septembril 1900. a. Tallinnas. Samas ta omandas hariduse ja kutselise ettevalmistuse. Vabadussõja ajal astus I Tallinna kaitsepataljoni teenistusse, mille koosseisus läks üle 8. jalaväe polgu kuulipilduja-roodu. Polguga sõjategevusest ja lahinguist osa võtnud Marienburgi, Põtalovo ja Jamburgi sihtides. Sõjas ülesnäidatud isikliku vahvuse eest annetatud II liigi III järgu vabadusrist, Kr. 100.— autasu ja vabadussõja mälestusmärk. Pärast vabadussõda teeninud 3. jalaväe polgus. Maikuu 1921. a. lastud reservi. Juulis samal aastal astunud kaitseministeeriumi käsijariistade laotöökoja teenistusse, esmalt lukusepana ja pärast I järgu meistrina. 1930. a. 1. juunil oma soovil üle tulnud kaitseliidu peastaapi püssimeistri kohale.

Sügavaim kaastundmus omakseile nende raske kaotuse puhul ja rahulikku puhkamist varalahkunud tublile töömehele ta enda poolt vabastatud kodumaa mullas!

Julius Trumm suri

Teisipäeva õhtul kell pool 10 sulges jäävalt silmad Narva-Jõesuus oma suvilas Eesti tuntud laskurmeister ja kaitseliidu Tallinna maleva Lõuna malevkonna pealiku abi Julius Trumm. Tema surm tehti kohe Tallinna teatavaks ja maleva pealiku korraldusel saadeti kergeveoauto surnukeha järele. Neljapäeva hommikul kell pool 5 jõuti Tallinna ja surnukeha toodi maleva võimlasse. Pealikute spaleeri vahelt kanti J. Trummi põrm võimlasse, kus ta ajutisest kirstust paigutati ümber massiivsesse tammepuust kirstu. Kirstu ümber seati üles pealikuist auvahid seniks, kuni viibiti ta põrmu juures. Siin oli ka 4 esindajat malevkonna naiskodukaitse jaoskonnast.

Neljapäeva õhtul kell 7 oli maleva võimlas kadunu kirstupanek. Avar võimla oli rahvast tungil täis, kuna kadunu oli tuntud tubli ja lugupeetud kaitseliitlasena nii ülemuse kui ka talle alluvate silmis. Reedel kell pool 6 hakkas leinarong liikuma maleva kodust Jaani kirikusse, kus peeti matusetalitus. Kirikust siirdus leinarong S. Karja tänavale „Tallinna Viilivabriku“ ette, kus oli lühike peatus. J. Trumm oli selles ettevõttes juhatuse esimeheks. Järgnes teine peatus Vabadusplatsil „Eka“ maja ees, kus kadunu teenis „Eesti Tullitikumonopolis“ direktorina-juhatuse liikmena. Siis liikus leinarong maleva orkestri helide saatel Rahumäe kalmistu poole. Leinarongi ees kanti rohkesti elavaist lilledest pärgi ning kadunu aumärke. J. Trummi põrm sängitati Rahumäe kalmistul maamulda, mida ta nii väga oli armastanud. Kadunu kalmule kerkis terve mägi elavatest lilledest pärgi. Saatjaid oli rohkesti.

Julius Trumm oli pärit Virumaalt, Küti vallast. Sündinud oli ta 31. juulil 1886. aastal Venemaal, Peterburi kubermangus. Ta vanemad olid sinna välja rännanud ja neil oli seal oma talu. Hariduse sai J. Trumm Gatsšina linnakoolis. Siirdus siis Peterburisse, kus teenis raamatupidajana. Oma vaba aja kulutas ta politeh-

nikumi loenguil käimiseks. Maailmasõda takistas teda kursust lõpetamast. Maailmasõjast võttis ta osa kaitseväge ametnikuna. Eestisse opteerus J. Trumm 1920. aastal. Ostis siin Ed. Timpisilt ära end. „Hindreuse“ tulitikuvabriku S. Pärnu maanteel ja viis selle lühikesse

JULIUS TRUMM †

aja jooksul hiilgavale kõrgusele. Teenides raha ehitas ta uue tulitikuvabriku S. Pärnu maanteele, mis oli juba eeskujulik. 1928. aastal ühines ta „Eesti Tulitikumonopoliga“ ja jäi siis sinna juhatuse liikmeks-direktoriks.

Kaitseliitu astus J. Trumm 1928. aastal „Kalevi“ malevkonda. Tuli sealt hiljem üle Lõuna malevkonda, kus sai kompaniipealiku abi koha. Siis nimetati pataljoni pealikuks ja 16. novembrist 1930. aastast oli ta malevkonna pealiku abi. Hiljem ta oli maleva juhatuse liikmeks, Eesti Laskurliidu juhatuse ja töötoimkonna liikmeks, maleva spordipealiku abiks, Lõuna malevkonna noorte kotkaste vanemaks jne. Pealik leitn. P. Reintam iseloomustas J. Trummi pärast surma: — „See mees pühendas kaitseliidu ridades viibides end rohkem kaitseliidule kui oma eraelule...“

Kui J. Trumm astus kaitseliitu, siis mitte selleks, et kanda mundrit, et olla pealik ning kanda kraenurkadel täppe. J. Trumm astus kaitseliitu selleks, et teha tööd riigikaitse alal. Ta tegi läbi mitmed kursused ning käis loenguil, et õppida juure ja täiendada oma teadmisi. Vintpüss, mis hiljem sai talle sõna tõsisel mõttes lahutamatuks sõbraks, oli talle tol ajal veel võõras. Oli ta aga relva kätte saanud, siis ei pannud ta seda nurka seisma, et vahetevahel toru nühisega jälle läbi tömmata ja paraadile minna. Ta võttis relva kui sõjariista ja läks sellega laskeharjutustele. J. Trummi võis alati näha laskerajal ja asjata ta ei käinud seal. Pea hakkasid juba ajalehed tooma J. Trummi nime oma veergudel. J. Trumm oli tulnud esimese 10 parima laskuri hulka, sai auhinna. J. Trumm tuli juba 3-ks, 2-ks ja siis esimeseks. Ta populaarsus laskealal tõusis ja mitmel korral püstitas ta kaitseliidu rekorde. J. Trumm oli mitmekülgne laskur. Ta ei lasknud mitte ainult vintpüssist, vaid ka püstolist ja väikekalibrilisest sportpüssist. Ja püstolirekord püsib vist praegugi kaitseliidus J. Trummi nimel. Ta on eluaegne kaitseliidu esikütt, kuna sooritas kahel korral katsed. Ta oli stabiilne mees, kes seisis alati ühel ja samal tasapinnal, ilma et suuremaid kõikumisi ta tagajärgedes oleks ette tulnud. Siis kuulub ta ka meie Laskurliidu erimeistrite hulka. Kas sai ta kergesti kätte oma lõppsaavutused? Ei. See maksis tal kurja vaeva. Ajal, millal teised puhkasid ning lõbutseisid, läks aga J. Trumm laskerajale ja harjutas. Harjutus teeb meistriks, seda teadis J. Trumm väga hästi. Vaevalt leidub meil kaitseväs ja kaitseliidus laskurit, kel oleks niipalju auhindu kui J. Trummil. 1931. aastal võttis ta Lwówis osa ülemaailmsest laskevõistlusest — olümpiaadist — ja siin lõi ta kuulsat Prantsuse laskurit Deboudé'd püstolist seerialaskmises, tulles esimesele kohale ja omandades kuldmärgi.

J. Trummi võime päris õigusega nimetada üheks meie laskepordi ja praeguse Laskurliidu alustoeaks. Kadunud J. Trumm on seda väärt, et tema ja laskepordi juures lähemalt peatuda. Ta oli üks veteraanidest.

Kui Tallinna malev hakkas Eesti sõbra senaator O. V. Louhivuori vaheltsobitusel korraldama laskevõistlusi Helsingi malevaga, siis oli loomulikult J. Trumm võistlejate nimekirjas. Soomes said meie mehed esimese „sauna“, kuid ühtlasi ka esimese õppetunni. Siit peale võttis meie laskeport kaitseliidus sootuks teise suuna. Vanameister Autonen, Varpula ja rida teisi soomlasi jagas meie meestele õpetusi, ja kui siis laeval tagasi Tallinna sõideti, oli meeste seas vaimustus nii suur, et midagi tuleb teha, et soomlasi võita. Aga kuidas laskeõppus viia nii kaugele? Samas laevadekil pandi alus Lõuna malevkonna laskurklubile ja siis tekkisid hiljem ka teiste üksuste juure laskurklubid. Ka kaitseväge asutas oma klubid ja nüüd on siis saanud meil Eesti Laskurliit. Nüüd kerkis liidu koosolekul üles liidu häälekandja küsimus. Liit oli alles vaeselapsel osas. Tal polnud raha ja häälekandja väljaandmine ometi nõudis seda. Lepiti siis kokku meie praeguse E. Laskurliidu esimehe kolonel O. Sternbeckiga, kes

tol ajal oli jalaväe ja laskeinspektoriks ja praegu K. Pätsi valitsuses on teedeministriks, ning E. Laskurliidu sekretäri ja kaitseliidu peastaabi õppepealiku major A. Partsiaga, kes nüüd ka puhkab maamullas, et nad esimesel aastal teevad tasuta „Eesti Laskurile“ kaastööd. Pidi ju olema mingisugune orgaan, mille kaudu laskepordi oleks saadud kanda laiematesse hulkadesse. Peatoimetaja ja väljaandja kohused võttis siis J. Trumm kui jõukas mees enda kätte, kuna tehniliseks toimetajaks ta kutsus ajakirjaniku V. Kattenbergi. Kolonel O. Sternbeck hakkas tehniliseks toimetajaks. „Eesti Laskur“ polnud mitte tulude hankimiseks ega äritsemiseks, vaid ta taoteli märksa teisi sihte — anda noortele algõpetust ning vilunumaile näpunäiteid. Suuri rahummasid maksis J. Trumm „Eesti Laskurile“ juure, kuid kas ta kunagi kurtis? Ta vaikis heatahtlikult ka siis, kui tema vastu ei olnud õiglane. „Eesti Laskur“ ilmus käesoleva aastani. Ei saanud minister O. Sternbeck ega ka major A. Parts kaastöö eest tasu. Kolm aastat töötasid ka nemad tasuta, et seda õilsat ja riigikaitsele nii tähtsat spordiharu viia edasi.

Mõni aasta tagasi, kui Tallinna maleva laskurid jälle käisid Helsingis võistlemas, kutsus Soome laskur Veikko Varpula J. Trummi ja mõne teise mehe enda juure, et neile näidata, kuidas tuleks ise padruneid laadida või ümber laadida. Soomlasek ütlesid avameelselt, et meie laskemoon on halb, ja seepärast, kui oli mõni suurem laskevõistlus, lasti kas „Lennuväe“ või „Lapua“ padrunitega. Need olid aga kallid ja iga laskur ei suutnud neid osta. Seega oli hädavajaline ümberlaadimine ära õppida. Ja J. Trumm õppis ka selle ära ning avas oma käel oma kodus soovijaile padrune ümberlaadimise kursuse, kus paljud said algõpetuse. Nüüd aga laadib meil peaaegu iga parem laskur endale padruneid ümber.

J. Trumm inimesena. Vaevalt leidub kaitseliitlaste peres ühtki kaasvõitlejat, kes sõnandaks ütelda J. Trummi aadressil ühegi halva sõna. Võib kindlasti öelda, et niisugust inimest ei leidu. Ta oli kõigi vastu heatahtlik ning -soovlik. Aitas ja andis abi, kus võis. Paljusid toetas ta ka majanduslikult. Kui palju sai ta aga ise teiste läbi kannatada! Ta vaid vaikis. Oli vahest ka pahane, kuid see pahandus möödus niisama kiiresti kui ta tuligi.

Kevadel käis J. Trumm veel Mustamäe all ja võttis osa Lõuna malevkonna karikavõistlustest. Ta oli juba siis õige tõsiselt haige, kõhnaks jäänud, kuid ta tuli välja, sest karikavõistlused on ju sunduslikud igale kaitseliitlasele. See juba näitab, kui kohusetruu oli J. Trumm. Ta laskis oma paugud välja ja tuli, nagu harilikult, esimesele kohale. Viibis pärast laskmist veel koos ühises lõunalauas ja lahkus siis. Pärast seda pole ta jalg enam saanud Mustamäe alla. See oli ta viimne käik ja viimne võit. Nüüd aga jatkaku seda tööd need, kellele J. Trumm oma oskust on edasi annud. Surm katkestas J. Trummi töö.

Kui võrd süvenenud oli J. Trumm laskepordisse, seda näitab järgmine väike näide. Laskepordi algaastast peale hakkas ta kõikidest oma-, ka välismaa ajalehtedest ja ajakirjadest koguma väljalõikeid, kus tema nimi oli sees. Olgu see heast või halvast küljest. Ta kleepis need väljalõiked erilisse albumisse ja hoidis nad mälestuseks. Ise ta ütles selle juures: „Las' poisid kord loevad...“ Ja tal on ka kaks poega, kes ühes tütre-õega jäävad isa leinama. Täiendagu siis ta vanem poeg Toomas või noorem Mark oma isa kollektiooni ka nende väljalõigetega, mis nüüd on ilmunud kõigis ajalehis isa surma puhul. Siis on ta väljalõigete kogu täielik.

Puhka rahus, J. Trumm. Sa oled palju korda saanud. Sa polnud veel niivõrd väsinud, et oleksid vajunud puhkust. Sa tahtsid edasi töötada, kuid halastamatu surmavikat niitis Su. Lõuna malevkond kindlasti hoolitseb selle eest, et Sinu nimi jääb püsima kaitseliidus ja laskurite peres.

Noorte kotkaste III üleriiklik õppelaager

Elvas 27. juunist 2. juulini

Nagu iga suurema ettevõtte puhul, nii ka õppe-laagri ettevalmistamise puhul oli rabelemist ja tööd rohkem kui küllalt. Ja seda mitte üksi neil juhtidel, kes laagri korraldamisel olid töösse rakendatud, vaid ka neil, kes noori kotkaid pidid laagrisse tooma. Oli ju käesolev õppelaager esijoonel mõeldud ettevalmistuseks noorte kotkaste üldlaagrile, ja selle tõttu paljugi, mida laagri juhatus ehk oleks saanud muretseda, tuli siiski igal maleval hankida endal. Nii-öelda prooviks, et kui tuleb juba tuhandesse või kahte ulatava koosseisuga laager, kus laagrijuhatus ei suuda kõike ette valmistada, siis ka malevais on teadjad tegelasi kätt külge panemas. Ettevalmistused olid üldiselt siiski hõlpsamad kui eelmistel, kuna osavõtjate arv oli piiramise teel määratud kindlaks, ja seega ettevalmistused tehti vastavale osavõtjate arvule. Praegu, kus laager seljatab ja esialgseid muljeid võimalik juba kokku võtta, tuleb nentida, et sellane olukord oli tööle suuresti soodustajaks.

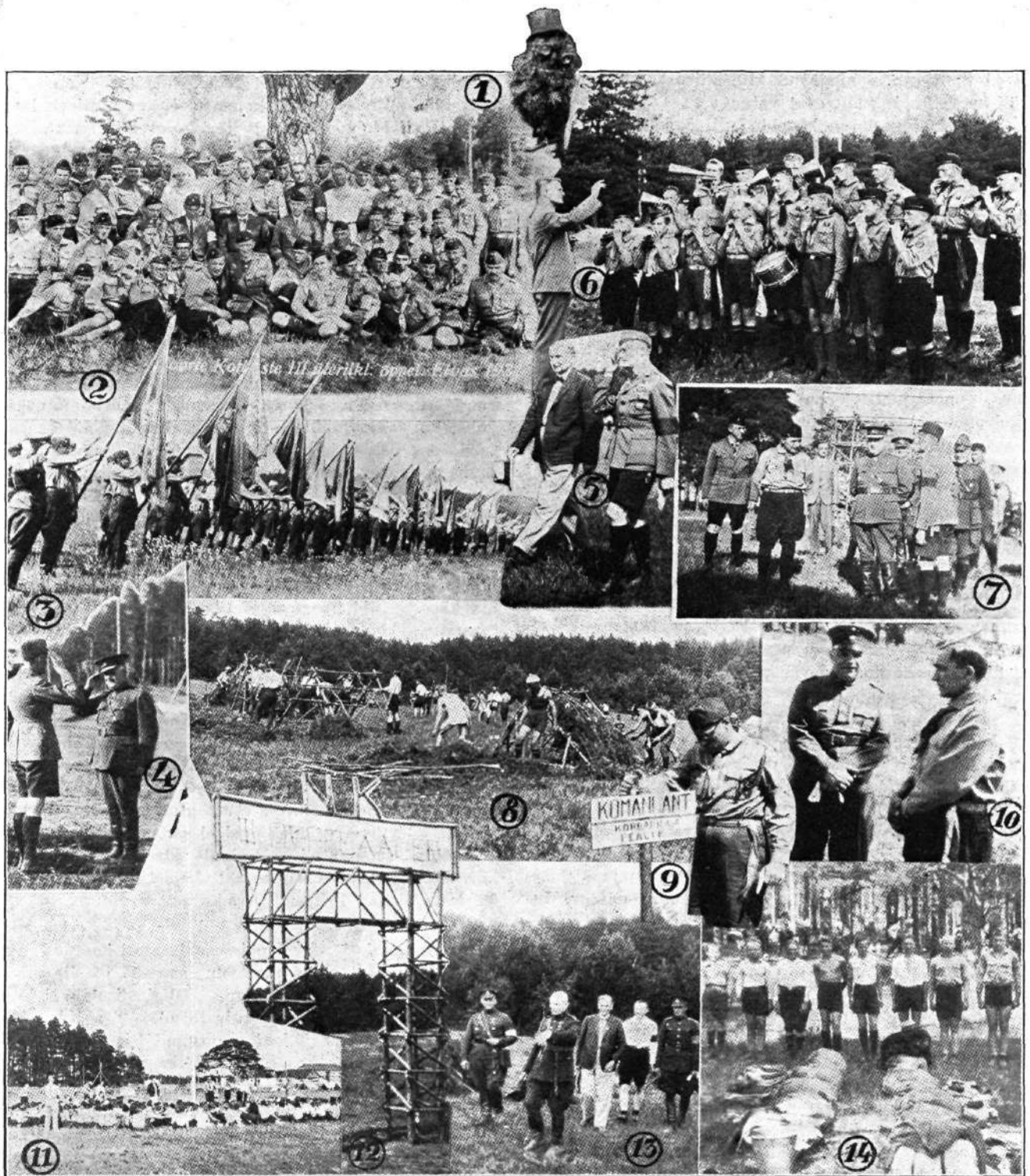
Õppelaagri kordaminek tuleb kirjutada ka suuresti hea ilmastiku arvele. Kõigil laagripäevadel valitses päikesepaisteline ilmastik, mille tõttu ettenähtud õppe-tegevus ei pidanud kannatama mingit — või kui, siis ainult liigest päikesest — takistust. Võrreldes eelmise aasta õppelaagriga Viimsis oli see igatahes võrratult soodsam. Võidelda tuli vaid mõnel üksikul juhtumil poiste kippumisega soojaveelisesse Elva järve ujumistundidele. Sedagi oli suhteliselt vähe, kuna poisid on üsna kohusetundelised ja pahegi endast pole eriti suur. Õppetegevusest sellele osale, mis oli jaotatud tundideks, oli pealegi veel kasuks ta mitte liigne koormatus, mis tuleb lugeda tänuks Viimsi kogemustele. Neis aineis, mida käsitleti tundide kestes, said osavõtjad rahuldavaid teadmisi — mitmed all-laagrite juhid kinnitasid, et tänu Elva õppelaagrile ja järve vee soojusele ning ilmade päikeseküllasusele mitmed seni kartnud noorukused on ujumise algvõtted õppinud selgeks ja aina kippunud ujumistundidele. Ent suurem tänu tuleb kirjutada ujumise instruktoreile, kelle tööd võis jälgida tõelise lõbuga. Vist poleks ükski laagrielanikest ujumiskuseta laagrist tagasi pöörnud, kui vaid grupid (sageli 40 ümber) poleks olnud nii suurearvulised. Seda, mis ujumise kohta, võib ütelda kõigi õppealade kohta, samuti ka laagrielu kohta üldiselt, sest kogemuste poolest rikastuti seegi kord. Mõndki ilusat loodi ka juure, nii kas või Tartumaa maleva algatus laagris toimetada auhindade väljajagamist ja seda teha koguni igast all-laagrist kutsutud esindajate juuresolekul. Viimaseile pakuti pealegi väga armsalt rikkalikku õhtueinet — päriselt uhke laagribankett oli see. Ja Harju all-laagri katse vanade eestlaste kombel saadikuid läkitada väärrib edaspidisekski mõtlemist ning läbitöötamist teistegi

poolt. Oleks ju iga all-laagri kohta midagi märkida, aga esialgu — kuna pole veel saabunud vastavate alade juhtide kokkuvõtteid — oleks seda peagu võimatu teha, sest üks inimene ei suuda kõike näha ja kõike kuulda — juba selle tõttu, et seitseteist all-laagrit oli maa-alaliselt asetatud nii, et ülevaateks puudus võimalus. Suurema hulga 15 maleva, siis n. n. inseneride (laagri eeltööde tegijad, telefoniteenistuses seisvad ja viis tähtsaimat orkestranti) ja vanemate all-laagrist on sportiplatsi ja järve vaheline Elva metsaalune võtnud oma hõlma. Vaid laagri juhatusse kuuluvate telgid on lagedal, esikohal, kuumas päikeselöömäs.

Kuid seda huvitavam oli laagri ehitamise päeval näha tegevust selle telgilinna kasvamisel. Kuni olid laagrirajooni üht pidi läbi jalutanud, oli teises laagris otsas maastik juba tundmatuse ni muutunud. Kuid imestada ei või midagi — kella kaheks kohale saabunuina marssis üks maleva esindus teise järele kättenäidatud platsile ja õhtuks oli ju vaja ulualust, kus pikast reisisist ja sellele järgnenud pingutavast tööst roidunud keha saaks järgmiseks päevaks puhkust uue energia kogumiseks. Pealegi olid ju valgete lintidega mehed — vahekohtunikud ja hindajad — nii-kui-nii luusimas.

Muljed head. Suur-
vii noorkotkaste
juhtidel edu ja head
õhket tulevikus
tööd ja mehe nooruse
kannatamine alal. Et see
võimalik, niitaval noor-
kottkaste laagris korraldada
Elvas ja Kanni
skautide peavanema

Hasomini skautide peavanema N. Kanni tunnustus
Elva laagri

Pilte noorte kotkaste III üleriiklikust õppelaagrist.

1. Elva vanade mändide põliseim eianik, õökull, oli noorte kotkaste eest peitu pugunud. Seepärast tuli noorkotkastele endil ettekujutuse järele Elva au ja uhkus restaureerida. 2. Õppelaagri staabi liikmed ja kõikide all-laagrite vanemad ning pealikud. 3. Suurriivi parem tiib: 2 maleva lippu ning uhke rida väiksemate üksuste lippe. 4. Peavanema kindral J. Laidoneri saabumisel laagri pealik esineb ettekandega: „Laagris 484 osavõtjat jne.“. 5. Laagri vanem rektor J. Köpp võtab vastu suurriivi laagripealiku noorte magistri J. Tedersoo saatel. 6. Pärnu noorkotkaste orkestrijuht, muusikaõpetaja H. Meri, ühes laagri koosseisust moodustatud orkestriga. 7. Noorte kotkaste peavanem ühes saatjaskonnaga laagrit vaatlemas. 8. Pioneervõistlus laagris: antud materjalist valmistada haguonn neljale poisile. 9. Laagrikomandant V. Molinkin, kes laagrikorra järele valvas samaselt nagu... 10. ... Elva politseikomissar Sadov seda teeb Elvas ja ümbruskonnas. Pildil küllalisena laagris vestlemas noorkotkaste peavanema abi prof. A. Piip'iga. 11. Laagri „taevani tõusev“ lipumast ühes pisikeste „meestega“ – laagri elanikkonnaga – oma ümber. 12. Esimene noorte kotkaste poolt „tere tulemas!“ ütleva: õppelaagri värav, pioneer-rühma esik- ja meisterteos, mis mälestusena jäeti Elva spordiplatsi väravaks. 13. Kaitseliidu ülema k. t kolonel J. Maide ja KL Tartumaa maleva pealik kolonel P. Asmus oma võrsuva tuleviku laagritööga tutvumas. 14. Siis, kui laagrist on 1/3 tunni pärast veel vaid mälestused ja osavõtjates püsima jäänud õpetused ning omandatud kogemused. Igale ilusale asjale peab tulema parajal ajal lõpp!

Need mehed aga hindavad küll kiirust, küll täpsust, küll meeleolu ja valitsevat vaimu . . .

Mõneltki poolt on kõneldud nii õppelaagris kui ka noorte kotkaste laagreis üldse valitseva võistlusprintsiibi vastu, väites, et võistlus ajab vahekorrad teravaks ja sunnib poisse liigselt töötama, mil võiks olla ka oma kurvad tagajärjed. Ei tahaks nende arvamisega olla päri, kui vaid laagri päevakorrast peetakse kinni. Ka selleski õppelaagris ihmes mitmel korral, et poisid võistlesid ja tegelesid võistluspunktide saavutamiseks ajal, millal sellane tegevus oli otseselt keeldud (puhke-aeg, vaba aeg), kuid niivõrd oleme siiski jõudnud eiasi, et öösel enam keegi ei tõusnud telkidest välja — töötama selleks, et saavutada laagri ehitamise punktides edu. Ometi juhtus seda eelmistes laagrites. Ent samad punktid on annud õpetust: laagriehituste alal juuresaavutatud punktid läksid kaduma miinuspunktide, karistuspunktide kaudu laagrikorra rikkumise eest, ja seda suuremalgi määral kui „öötöö“ neid oli suutnud juure tuua. On ju tõenäoline, et see võistluspunktide süsteem veel tahab kujundamist ja ümberkorraldamist, et ta aga oleks tarbetu või koguni lubamatu, selles tahaksin küll esialgu veel panna küsimusmärki . . .

Heites pilku laagri erisündmustele tuleb siin küll esijoones mainida Noorte Kotkaste peavanema külaskäiku, kuigi seda tänavu peavanema korraldusel ei tähistanud erakordne suurriivi, mida aga laagris siiski igatsusega kogu päeva kestes oodati. Samal päeval oli jälgimas noorte tööd ka kaitseliidu kõrgemaid juhte, kolonel J. Maide kaitseliidu ülemana ja Tartumaa maleva pealik. Viimast oli ka varem ja hiljem laagris näha, nii üksinda kui ka koguka kaitseliidu pealikute perega. Naiskodukaitse esinaine pr. Raamot ei unustanud tulla noori poegi ja nende juhte vaatama ning eriti nende toitlustamist kontrollima, mis oli kohaliku naiskodukaitse kätes. Ühtlasi aga tõi pr. Raamot noorkotkastele maiustusi, mida lahke proua senaator Hubicka Poolast läkitanud. Peavanema saabumisest mõnikümmend minutit hiljem tuli ootamatult ka meile lähedaimal seisjaid ministreid, haridus- ja sotsiaalminister N. Kann, kes ju ka on ühtlasi Eesti skautide peavanemaks. Nii oli laupäeval päeval külalisi üsna rohkesti, kuigi kahju oli nii poistel kui ka vanemal juhtidel, et paljudel, ja nende hulgas ka haridusministril, aeg laagriega tutvumiseks kujunes liialt lühikeseks. Järgnevi päev — pühapäev — oli külalisrohke, aga eriti tuleb märkida, et vähe oli neid all-laagreid, kuhu poleks saabunud oma malevast juhte — nii viibis laagris Võru kaitseliidu ülem major Heljuste koos kol. Trossi ja maavalitsuse esimehe Kohveriga (viimased mõlemad Võru noorkotkaste maleva vanema abid), Viljandist kaitseliidu pealik Lauri, kes on maavalitsuse haridusosakonna juhataja ja noorkotkaste juhte, ühes Sakalamaa naiskodukaitse ja kodutütardega, laagrisse asus elamagi Rakvere linnapea Avikson, Rakvere malevkonnan vanemana. Tartust külastas laagrit riigikohtu esi-

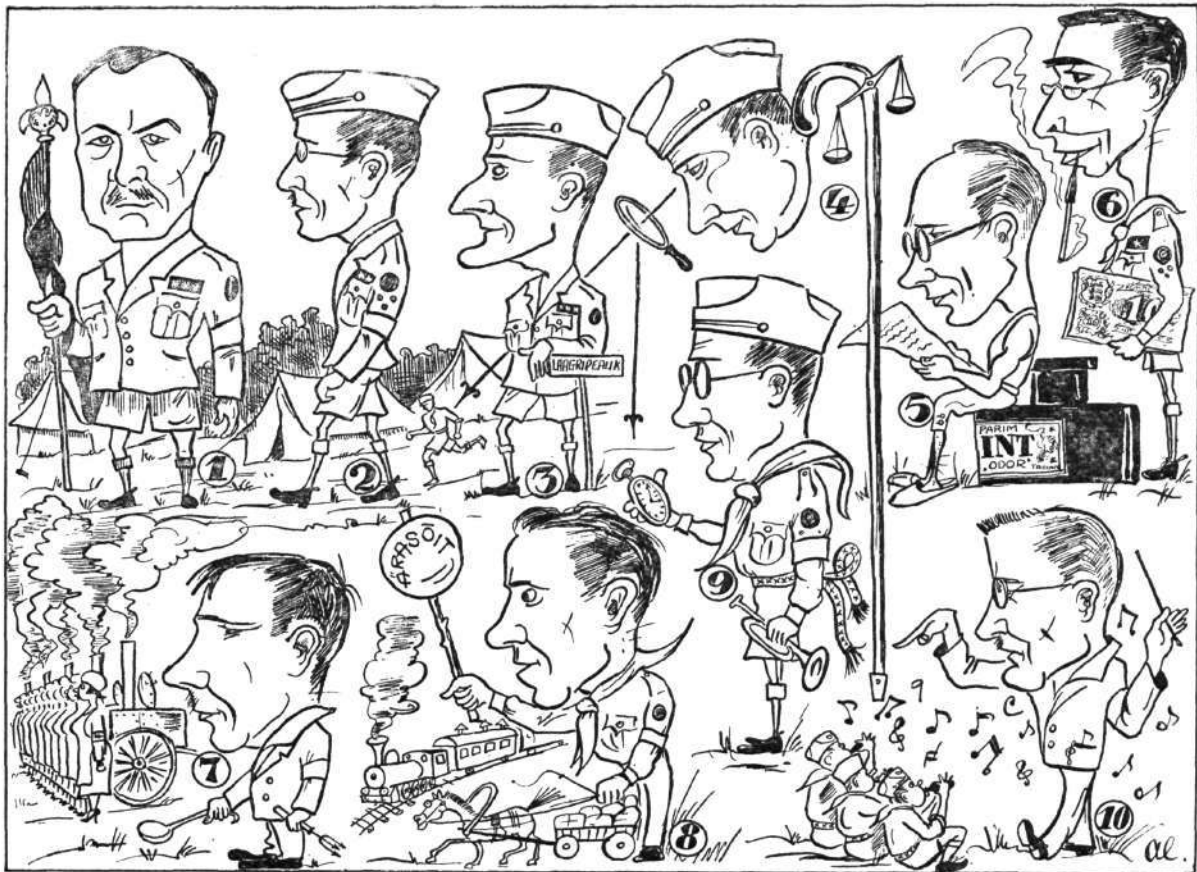
mees K. Parts, Tallinnast naiskodukaitse tegelasi ja hulk teisi. Elva suvitajaskonnast oli aga alatisealt laagrielu jälgijaid, noorkotkaste tegelasist kõnelemata.

Poiste seisukohalt oli huvitavaks sündmuseks suur laagrimäng, mis toimus mõnekilomeetrilises kauguses metsas. Ohetavaina ja väsinuina tuldi tagasi. Kahetseti, et siiski keegi ühtki peatrofeed — teise grupi salasõna ja lippu — ei olnud suutnud ära tuua, mis vist tuleb kirjutada mängu liig suure ulatuse arvele ja mänguks määratud tundide piiratusele. . . Vähem huvitavaks, aga vist rohkem rahuldavaks, kujunes jalutuskäik Vapramäele kaitseliidu laagri külla ja ühtlasi välijumalateenistusele, mida noored kotkad sinna külakostina kaasa viisid. See toimus äpardustega, mis aga laagrikogemusi töid juure. Vaevalt rivistuti jalutuskäiguks, kui laagrijuhid noori suure rutuga pidid saatma telkidesse paku ägeda äikesevihma eest. Ja kui siis tunni poolteise järele ilusas päikesepaistes uuesti võidi rivistuda ja ligi viis kilomeetrit jalutada (ei või ju noorkotkas alatud tööd jätta pooleli!), kaitseliidu laagri tervitusi öelda ja laagris saada ilusa vastuvõtu ning südamliku „tere tulemast“ lausumise osaliseks, ka välijumalateenistusest juba pool ära pidada, oldi jälle vihma käes. Kuid noortest ei liigutanud ükegi end enne teenistuse lõppu, lõppedeski jätkus veel tahet hüüduks ja lõbusaks meeleoluks ning vapraks marsiks tagasi oma laagrisse. Ei sulatanud vihm kedagi ära. Päikesepaistes jõuti tagasigi laagrisse, ainult läbimärjad riided tuli kohe võtta kuivatamisele. Kõõgist aga anti tulist teed. . . Vaid need, kes kogunesid õhtuks ettenähtud üldlõkkele, pidid leppima lühemate ja igas all-laagris eraldi korraldatud lõkke-ettekannetega. Laagri staap aga kriipsutas kavas ettenähtud loodusevaatlemise tunnil — vihma valades neid ei saanud teostada — ja lõkkeõhtul ettenähtud rahvaluule järelkorjamise kohta käivale lõkkejutule kriipsu. Kahetseti, kuid need olid ka õieti ainsad kriipsud õppekavas.

Järgnev päev oli hommikul tusane — vist enda peale, et eelmisel päeval poisse asjata oli kastnud. Ent poiste hulgas ei olnud meeleolu langust, ja siis julges ka päike jälle hakata hiilgama. Oligi siis laagri lõpetamise ajaks kõik ilusasti kuivatatud ja ärasõidu ajaks — lõunaks — ehk jällegi muutunud liigagi palavaks. Lõpp hea — kõik hea. Nii seniste muljete järgi ka õppelaagriga.

Peaks neid võima sagedamini korraldada — üksteiselt õpitakse laagris rohkem kui kuski mujal pikemate aegade jooksul. Ja kui veel saaks õppelaagreid korraldada mitte 5—6 päevaks, vaid poole pikemaks ajaks, siis oleks ka laagri juhtidele praegu otseselt kurnav juhtimistöö lõbuks, sest koosseis — noored — on virgad õppima ja laagris vastuvõtlikumad kui keegi kuski mujal. Ja noortele on, mida õpetada ja millest nad muidu võivad jääda ilma — meie kõikide kahjuks!

J. T.

Noorte kofkaste III õppelaagri tegelasi. . .

1. Õppelaagri esindajaks, esimeseks kodanikuks ja õppetöö lipu kõrgelhoidjaks oli mees, kes on harjunud sellase tööga — ülikooli rektor prof. Juhan Kõpp. **2.** Temale assisteeris laagri vanema abina samuti vilunud mees — koolinõunik Juhan Lang. Ühtlasi oli ta n. n. „vanade kodu“ juhatajaks, õpetades tolle all-lagri vanemaid „mäelt alla vaatama“. **3.** Juhanite triumviraadi kolmandaks oli laagri pealikuna kaitseliidu noorte osakonna pealik Teder-soo isiklikult. Selle kätte näisid kõik lõngad kokku jooksvat ja tema selleks peaniidilõmbajaks vist oligi, kelle korraldusi kas teadlikult või teadmatultki täideti. **4.** Väga iseseisev, nagu püstivajutatud kepp kunagi, oli omas töös vanem vahekohtunik A. Kepp. Iga poiste sammu jõudis ta jälgida nagu läbi luubi, korraga mitmes suunaski, ning siis vaagis oma kaussides tagajärgedena punktid igale malevale. **5.** Paberite uurijaks ja suuremaks tinditarvitajaks oli büroopealik A. Paal. On ta ju harjunud istuma büroodes, eraelus kohtuasju uurides, ja nii õppelaagriski jooksis esimesel päeval kannad raku ning jäi siis „oma liistude (mõista: toakingade) juure“. **6.** Bürootegelaseks oli ka koosseisude meister noorte magister J. Udikas, kellele aga laagrimaksudest sissekasseeritud summade hoidmine laagri lõpuks hakkas üle jõu käima ja kes ambulantsi soojamõõlja kõrgeseisu tagajärjel ametist vabanes. **7.** Ainus relvaga varustatud mees oli toitluspealik P. Lupkin, kuna käsutas 6-torulist toiduvalmistamise patareid. Kuid kui ta ennem kunagi ehk on olnud suurtükiväelane, siin oma patareisse kuuluva n a i s-konnaga ei suutnud seekord vahekorrdi päriselt hästi reguleerida, vaatamata kulbi-hargi kui ametitunnuste omanisele. **8.** Üks büroos vähe püsivaid jõude oli liiklemispealik J. Lest. Oli vist ülesande võõriti mõistnud — liikles ise rohkem ning teiste liiklemisest ei hoolinud. Tuli siiski tööga toime, vaid oma hiilgemomendiks, laagri lõpp-ärasõiduks, pidi hääle laenama nimekaimult Juhanilt. **9.** Minutid ja signaal, toimkondlased ning korrapidaja — neid valitses laagrikomandant V. Marvet läbi oma prillide. Ega midagi tohtinud ettenähtud korrast ära olla, kui ei tahtnud kas päeval või ka öösi selle karmi käega koolijuhataja kätt tunda saada. **10.** Hoolsaim töötegija oli siiski vist orkestrijuhht H. Meri. Tema tööd kõik kuulsid (teiste oma võis vaid näha või tunda) õppetundide väl-tusel, laagris koostatud orkester kõlas ka tseremoniidel, ja vabal ajal tundsid ka mõnedki noodid, helid ja redelid lendamise vabadust. Arvata on, et varsti kõik poisid — noorkotkaid kõnelemata — oskavad tema takti-kepist inspireerituna tema fantaasiast valminud pillidel lugusid hakata lõõma.

Mees, kes võitis maailmasõja

Märtsis 1918. a. oleksid sakslased peaaegu võitnud maailmasõja. Nad löid puruks Briti viienda armee ja neil jäi ainult marssida läbimurdesse, mis tekkinud inglise ja prantsuse vägede vahel, et visata liiduväed tagasi kuni Pariisini. Inglise ja prantsuse väed olid kurnatud, Ameerika omad aga olid liig kaugel seks, et jõuda appi õigeaks ajaks. — Sel saatuslikul hetkel korraldas brigaadi-kindral ratsaväe ataagi, mis päästis liitlased.

Umbes aasta tagasi esines kindr.-major John Bernard Sealy Londonis Kanada klubis sensatsioonilise ettekandega temalt ettevõetud ataagi kohta. Hiljem kinnitas sõjaministerium ametlikult ettetoodud andmed. Tõepoolest päästis liitlasi lüüasaamisest vananenud, juba ammu arhiivi antud ratsaväe otselöök. Just nimelt ratsavägi, mitte aga tankid, lennukid või suurtükivägi, otsustas maailmasõja saatuse. Kindral Sealy sai selle eest baroneti-tiitli, kuna noormehel, kes viis läbi ataagi ja suri naeratusega huultel, annetati Viktooria rist — 15 a. pärast surma. See oli Gordon Muriel Flowerdew, Kanada kuningliku ratsaväe leitnant, inglise mõisniku poeg.

20. märtsil, viibides Londonis, sai kindral Sealy teada, et sel hommikul ründasid sakslased inglise vägesid ja andsid neile niisuguse löögi, millist inglise armee vist kunagi varem ei olnud saanud.

— Järgmisel hommikul, — jutustab kindral, — pöörsin ma tagasi oma brigaadi juure ja nägin, et

lüüasaamine oli täieline. Viies armee oli lõplikult purustatud.

Ludendorff räägib oma memuaarides kaheksast-üheksast tuhandest vangist nende päevade jooksul. Mina arvan, et selle arvu võib tõsta kolmekordseks.

30. märtsil tuli mu juure kindral Pitman.

— Seisukord on äärmiselt hädasohtlik, — ütles ta. — Sakslased tungivad kogu aeg edasi. Peame nad pidama kinni maksu mis maksab. Nad on end kindlustanud Moreuil'i juures ja võtnud enda alla Amiens'i metsad. Te peate minema appi jalaväele Moreuil'i juure. Katsuge vältida suuri kaotusi, sest teid on pärast vaja.

Pitman oli rahulik, kuid ta toonist tundsin, et seisukord on meeleheitlik. Kui ma sõitsin mööda teed major Connolyga ja oma adjutandi kapten prints Orleansiga, sadas rahena kuule meie ümber. Ristteel kohtasime kindralit, kes juhatas prantsuse diviisi meist hüvakul.

Peame vallutama Moreuil'i, — ütlesin ma talle. Ma nägin, et kui sakslased end kindlustavad Moreuil'is, siis peavad liiduväed taganema Pariisini.

— Vallutada Moreuil'i? — hüüdis kindral. — Kui ei võeta Moreuil'i, siis oleme kadunud.

— Kas annate käsu oma väeosadele koondumiseks Moreuil'i juure? — küsisin ma. — Minu inimesed lähivad rünnakule.

— Ühe brigaadiga võtta Moreuil'i! — punnis ta. — Võimatu! Sakslasil on seal terve diviis.

— Kogu briti ratsavägi toetab mind, — vastasin ma, — ja minu järele tuleb Foch.

Kolm päeva enne seda oli Foch määratud kõigi liiduvägede ülemjuhatajaks ja oli kuuldavasti saabunud positsioonidele värskete toetusvägedega.

Ei usu, et prantsuse kindral oleks minusse uskunud, kuid ta andis käsu oma vägedele, et Moreuil tuleb vallutada ükskõik missuguse hinnaga.

Galopis kihutasin ma mööda nõlvakut, saadetud adjutandist ja käskjalast minu märgiga. Teel, mis läbis tas meie rinde, kohtasin ma üht kaptenit. — Me läheme vallutama Moreuil'i, — ütlesin ma talle, — andke tuld mõlemalt poolt, kui me läheme edasi. — Ta naeratas. — Soovin edu, sir! — ja ta hakkas andma käske.

Jalavägi avas marutule mõlemal pool meist, kui me galopis kihutasime metsa poole. Kaheteistkümnest inimesest, kest saatsid mind, tapeti viis, kuna teised jõudsid metsani, hüppasid hobustelt ja avasid tule. Mu käskjalg pistis metsaserval maasse punase märgi, ja ma vaatasin tagasi oma brigaadile.

Imelik, millise määratu mulje tekitab ratsavägi, kui ta atakeerib. Näis, et liiguvad peale lugematud massid.

Ma ratsutasin leitnant Flowerdew juure, kes juhatab esimest eskadroni, ja ütlesin, et temale langeb kõige vastutusrikkam ülesanne, kuid et ma ei kahtle edus.

Dragunid meie eest jõudsid metsa ja hoolimata suurtest kaotustest, astusid võitlusse. Kuulid sumisesid mesilastena ümber. Inimesed langesid hobuseilt, jäid liikumatult lamama või jooksid järele kaaslasile. See kõik oli juba harilik pilt.

Ma ratsutasin nende juure nii, et võis näha metsanurka. Flowerdew näis täiesti värskena, otsustavana, suutelisena kõige pöörasemale teole. Ma näitasin talle metsast väljuvate sakslaste pikka kolonni.

— See on soodus hetk, sir, — vastas ta oma võluva naeratusega, — ma püüan väärida teie usaldust.

Ta andis käsu eskadronile ja sööstis metsiku kisaga ette, paljastades mööga.

Ta ees oli kaks liini sakslasi. Iga kolonn koosnes kuuestkümnest kuulipildujatega varustatud sõdurist. Vahemaa nende vahel ulatus kaheksajale jardile.

Flowerdew peatas hobuse ja pöördus leitnant Harvey poole.

— Jalastada inimesed, — käskis ta, — ja niipea kui me ründame, vallutage kuulipildujad.

Eskadron, vähenenud rühma võrra, tormas edasi. Kuulipildujate ja püssituli noppis inimesi üksteise järele ta ridadest. Inimesed ja hobused langesid, tabatud surmavalt. Kõrvale jäänud rühm vallutas kuulipildujad, ja mõne sekundiga olid sakslased paisatud segi.

Flowerdew, kaks kuuli rinnus ja hirsa mööga-haavaga, käskis jälitada põgenevat vaenlast. Igast ta sajast inimesest oli vähemalt seitsekümmendviis surnud või haavatud.

Surev Flowerdew kukkus maha.

— Me võitsime, — kisendas ta, — edasi!

Ta mehed kindlustasid end metsa veeres, — ja Harvey ühines nendega oma vallutatud kuulipildujatega.

Saabunud kohale teise eskadroniga, leidsin ma neid, kes olid jäänud järele Flowerdew eskadronist, kolme- ja neljakaupa gruppides, ümbritsetud laipadest. Enamik oli raiutud puruks mõõkadega. Võimalik, et ühtki korda sõja kestes ei võlgnenud võit sellaselt tänu teralvale.

Ligi kolmsada sakslast oli tapetud nende oma kuulipildujaist. Me kaotasime samuti kolmsada inimest ja kaheksasada hobust.

Kanadlased võistlesid fanaatikuina, kuid metsas sissepiiratud vaenlane kaitsis end mitte vähema vahusega. Sajad tapeti, kui nad püüdsid ühineda teiste osadega metsa lõunapooles osas. Sajad langesid, kaitses positsiooni.

Sõites läbi metsa nägin noort baierlast, kes tulistas, kuid ei tabanud. Samal hetkel sai ta hoobi püssipäraga pähe ja langes põlvile, toetades pea vastu puud.

— Laskuge pikali! — hüüdsin ma talle saksa keeles. Teid korjavad üles meie sanitaarid.

Ta silmad valgatasid, kui hakkas kahvatus juba kattis ta palgeid. Ta tõstis püssi ja tulistas.

— Ei, ma tahan surra vabana! — hüüdis ta, ja samal hetkel langes kokku, surres nii, kuidas tahtis — vabana, puutumatuna vaenlase käest.

Sakslased ei saanud aru Flowerdew ataagist. Nad ei võinud kujutella, et need mõni sada inimest oli kõik, mis lahutas neid lõplikult võidust.

Nad ei taibanud, et atak oli viimseks meeleheitliku katseks päästa meie armee liginevast kaosest.

Kuid — kas võib purukslöödud ja taganeva armee eskadron tungida kallale mõõtmatult üleolevale vaenlasele?

Kas mõni sada inimest suudab peatada tuhandeid? Naeruväärne. Muidugi on see ainult eelvägi, ja kogu liitlaste armee järgneb talle.

Nii siis — taganemise signaal! Vastasel on palju värsked jõud. Tuleb minna tagasi, kuni selgub, missuguste jõududega minnakse vastupealetungile ja mida peab tegema kaitseks.

Nad taganesid ja lasksid mööda kõige soodsama juhuse. Hobuste kabjad panid vankuma kogu armee. Üks inimene võitis sõja.

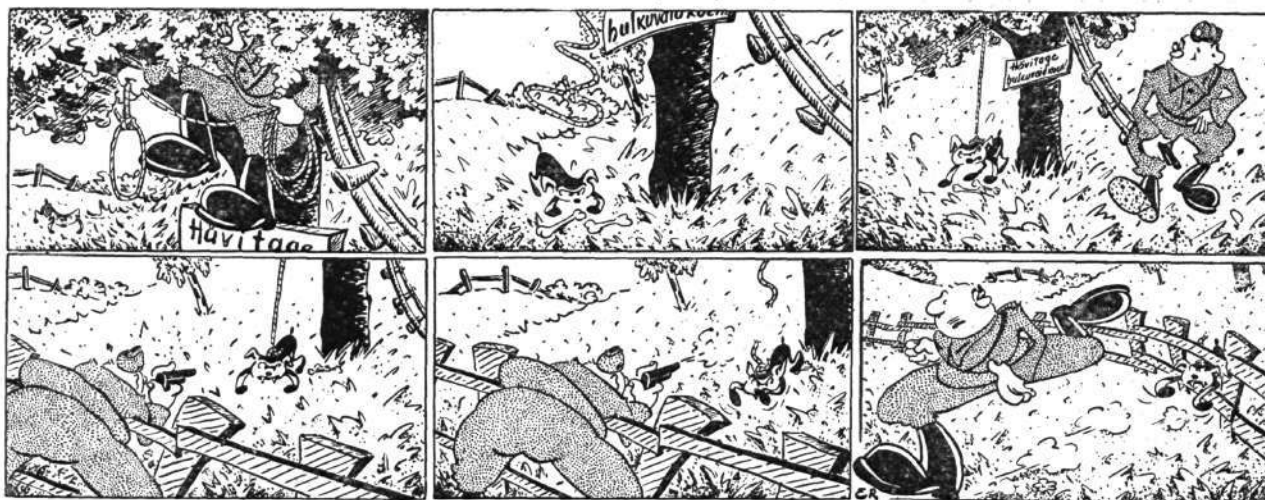
Sakslased taganesid, andes liitlasile aega tõmmata kokku oma jõude ja sulgeda fronti. See ei avanenud enam millalgi kuni vaherahuni. Ta oli suletud Flowerdew verega.

Viisteistkümmend aastat puhkab Flowerdew mullas, ja ta nime ei tea keegi.

J. A.

Malevlane Paul Pigi

Marukoer ja viimne padrun.

ETA

Järgm. kodumaa tekstiilvabrikute müügikeskkoht ja pealadu:

- Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A/s.
- Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O/ü.
- Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus, end. Wöhrmann & Poeg
- Eesti Niidivabriku Ühisus

Punkt, mille ümber
kõik keerleb,

on hind riietusküsimuse juures, seepärast ainult oma-
maa kaupa!

Tarvitage

kodumaa riiet

mis on odav ja hea ●

A/S. „Kreenbalt“